

Min slægt fra Tysnes i Hordaland, Norge

Slægtsbog for min mor - født Ragnhild Gjersvik

Appendix

**Foreløbigt manuskript af
Jan Løve Østerbye
januar 2010**

Indholdsfortegnelse.

Tidsbilledet	5
Navneskikke	6
Bosteder på Tysnes	7
Færavåg	8
Hodlekje (Hollekim)	9
Andersland	9
Dalen	9
Rolse	10
Uggdal (Opdal)	10
Bruntveit	11
Grøtei	11
Lande	12
Gjerstad	12
Gjersvik	12
Gøyo	14
Heggland	14
Solheim	15
Laukhamar	15
Gårdene i Hardanger og Sunnhordland	16
Austevoll og Møkster sogne	17
Klepsvik (gnr. 27)	17
Fitjar sogn	17
Nedre Levåg (gnr. 79)	17
Engjavikjo (gnr. 81/83)	17
Fusa sogn	18
Eikeland (gnr. 22)	18
Strandvik sogn	18
Håvik (gnr. 91)	18
Revna (gnr. 101)	18
Tveit (Skomtveit) (gnr. 108)	18
Hålandsdal sogn	18
Gjøn (gnr. 75)	18
Legland (gnr. 89)	18
Jondal sogn	19
Brattabø (gnr. 17)	19
Handagard (gnr. 23)	20
Torsnes (gnr. 36)	20
Eide Tørvikbygd (gnr. 38)	22
Drage (gnr. 42)	23
Vikøy sogn	23
Norheim	23
Sandven	23
Vikøy prestegård	24
Øystese sogn	24
Børve	24
Klyve	24
Ytre Ålvik	24

Kinsarvik sogn.....	24
Hauso (gnr. 98).....	24
Årekol (gnr. 99).....	25
Lote (gnr. 111).....	25
Tjoflot (gnr. 123).....	26
Ytre Djønno (gnr. 126).....	26
Granvin sogn.....	27
Klyve (gnr 88).....	27
Vindal (gnr. 104).....	27
Bilde (gnr. 108).....	27
Havås (gnr. 113).....	27
Medås (gnr. 114).....	28
Ystås (gnr. 115).....	28
Røynstrand (gnr. 120 og 121).....	28
Eide (gnr. 123).....	28
Folkedal (gnr 125-129).....	28
Hamre (gnr. 130).....	29
Ulvik sogn.....	29
Hakestad (gnr. 52).....	29
Ljono (gnr. 54).....	29
Vambheim (gnr. 70).....	30
Eidfjord sogn.....	30
Indre Bu (gnr. 1).....	30
Myklatun (gnr. 10).....	31
Ullensvang sogn.....	31
Måge (gnr. 47).....	31
Aga (gnr. 64).....	33
Velure (gnr. 65).....	34
Indre Jåstad (gnr. 66).....	34
Ullensvang (præstegården) (gnr. 76).....	35
Øvre Børve (gnr. 79).....	35
Sekse (gnr. 81-83).....	36
Hovland (gnr. 85).....	36
Fresvik (gnr 91).....	37
Ænes sogn.....	38
Skaga (gnr. 35).....	38
Øyre (gnr. 55).....	38
Gjerde (gnr. 58).....	38
Enes (gnr. 64).....	38
Kvinnherad sogn.....	39
Mel (gnr. 85).....	40
Hatteberg (gnr. 87).....	40
Seim (gnr. 91).....	40
Sandvik (øvre gnr. 111).....	41
Fet (indre gnr. 112).....	41
Sandvik (nedre gnr. 113).....	41
Josnes (gnr. 119).....	41
Kjerland (gnr. 124).....	42
Fjelberg sogn.....	42

Handeland (gnr. 183).....	42
Sjo (gnr. 192).....	43
Litteraturliste og kilder m.m.	44

Tidsbilledet

I slægten kan enkelte personer føres tilbage til middelalderen - ja, i nogle få tilfælde kan man føre anerne tilbage til vikingetidens kongeslægter i Norge. Oplysninger og vidnesbyrd fra den tid er dog usikre, og de er derfor ikke medtaget i denne slægtsbog.

Næsten alle de gårde, som er beskrevet i slægtsbogen har eksisteret siden vikingetiden. Sortedøden omkring 1350 og efterfølgende pestepidemier medførte, at befolkningstallet i Norge faldt fra 3-500.000 til ca. 150.000 i begyndelsen af 1500-tallet. Denne voldsomme reduktion i befolkningensmængden medførte, at de dårligst beliggende og ringeste gårde blev lagt øde. Gårdene forfaldt og markerne groede til, og først i løbet af 1500-tallet begyndte folketallet igen at stige, så der blev basis for at genoptage driften på ødegårdene.

Fra 1500-tallets mandtalslister og skatte- og tiendebetalinglister opstår de første egentlige vidnesbyrd om den brede bondebefolkning. Dette suppleret med sager, som blev ført og nedskrevet på tinget, f.eks. arvesager og afgørelser om tvister, giver de første sikre oplysninger om vore aner. I midten af 1600-tallet kom forordningen om præstens førelse af kirkebøger - og hvis disse bøger da ikke er gået til siden, har vi sikre spor at gå efter i slægtsforskningen.

Kort efter Frederik 1. død i 1533 udbrød Grevens fejde i Danmark. Det handlede bl.a. om reformationens indførelse i Danmark - og stridighederne sluttede i 1536 med, at Christian 3. indførte reformationen i Danmark. Ved den lejlighed blev en stor del af kirkens gods inddraget af kongen. Det norske rigsråd ophørte samtidig med at fungere, således at den danske konge herskede suverænt over Norge.

Fra middelalderen var landet inddelt i len. I spidsen for hvert len stod en lensmand, som enten havde lenet i regnskab, mod at svare en bestemt afgift, eller som tjenestelen. Norge havde 4 store hovedlen (bl.a. Bergenhus) og ca. 30 smålen og en del klosterlen (jord, som tidligere var ejet af klostrene). Efter 1536 blev lenene stort set kun givet til danske adelsmænd. Til hjælp med skatteopkrævningen havde lensmanden en række fogeder ude omkring i lenet.

Sognepræsterne fik fortsat præstetiende, præstegårde og indtægter af jord, som tilhørte præsteembederne. Domkapitlerne blev også bibeholdt og havde tilsvarende indtægter.

Da det samlede krongods i Norge voksede fra 7 til 30% af landets jord, steg kronens indtægter betragteligt. Frem til 1807 blev der overført store summer til Danmark.

Skibsrederiet (skipreide) er en gammel administrativ enhed, som oprindeligt var knyttet til ledingsvæsenet, d.v.s. en sømilitær forsvarsordning, hvor bønderne i påkommende tilfælde skulle udruste skib og mandskab til krigsførelse.

Allerede i 11-1200-tallet blev ledingen omdannet til en årlig skat og skibsrederierne fik funktion som skatteindkrævere. Før 1645 udgjorde den nordlige del af Tysnesøen og Reksteren Våge skibsreid, mens den sydlige del af øen (Uggdal og Onarheim sogn) udgjorde Uggdal skipreid. I 1645 blev de slået sammen til ét skibsrederi for hele Tysnes pastoratet (prestegjeldet). Skibsrederiet var også retskreds for bygdetinget.

Den dømmende magt blev på landet udført af lagretten (skibsrederiet), hvor edssvorne bønder

afgjorde lokale tvister. Disse sager kunne under givne omstændigheder indbringes for en af de 12 lagmandsretter og til slut for overlagretten. Omkring 1600 blev de to overretter afløst af herredagene (højesteret). Fra 1634 fik sorenskriveren domsbeføjelser.

Mens Christian 4. ikke udskrev soldater i Norge til krigstjeneste, havde han behov for søfolk til at bemane flåden, og hertil blev udskrevet op til 2.500 mand i 1627. For at dække krigsudgifterne for de mange krige i 1600-tallet, blev der udskrevet større skatter i Norge, bl.a. kontributionsskatten fra 1644, som var på 12 rd. pr. fuldgård. Efter mislykkede forsøg på at opstille en norsk militærstyrke i midten af 1600-tallet, gik det bedre i slutningen af århundredet.

I den Store Nordiske Krig (1700-1720) blev næsten alle de unge udskrevet til krigstjeneste og mange omkom eller forsvandt.

Den efterfølgende periode frem til 1807 blev en opgangsperiode for Norge, hvor befolkningen voksede og økonomien forbedredes.

Med industrialiseringen efter 1800 begyndte en afvandring fra landbruget til byerne, ligesom mange udvandrede, især til USA, hvor mulighederne for familierne var bedre. På de forholdsvis små brug supplerede man endvidere indtægterne på anden vis - på Vestlandet især ved at sejle som sømænd.

Navneskikke

Gennem århundreder har der været ret faste skikke for opkald af børn. På Tysnes synes skikken at have været følgende: Ældste søn blev opkaldt efter sin farfar, næstældste efter morfar, ældste datter efter mormor, næstældste efter farmor. Efter dødsfald i familien blev navnene normalt genanvendt. Hvis et barn døde, blev navnet normalt også genanvendt.

Navnet Ragnhild kan således føres tilbage til Nera-Gjelland som følger:

Ola Anderson (ca 1600-1681) var gift 2. gang med Ragnhild. Hans datter af første ægteskab - Helga Olsdatter Nera-Gjelland - opkaldte sin 3. datter efter faderens 2. kone. Navnet går herefter igen til vore dage som følger (skiftende med Barbro!):

Ragnhild Olsdatter Åse (ca 1660-1718). 1. datter.

Barbro Olsdatter Hoddlekje (ca 1691-1750). 1. datter.

Ragnhild Kristensdatter Myklestad (1727-1761). 1. datter.

Barbro Ørjonsdatter Hoddlekje (1749-1833). 2. datter (!).

Ragnhild Rasmusdatter Rolse (1777-1855). 1. datter.

Barbro Håkonsdatter Solheim (1804-1852). 2. datter (!).

Ragnhild Olsdatter Gjersvik (1828 - dødfødt). 2. datter.

og Ragnhild Olsdatter Gjersvik (1829-54). 3. datter.

Navnet genanvendes så af Kristoffer Olsen Gjersvik (1832-1914):

Mathilde Ragnhilde Kristoffersdatter Gjersvik (1872-1945). 6. datter.

og herfra videre til min mor

Ragnhild Gjersvik (1915-). 6. datter.

Tilsvarende kan Kristoffer og Ole følges tilbage i tiden:

Ole har rødder tilbage til Ole på Hjartåker i Strandvik (1500-tallet). Hans datter Anna Olsdatter Hjartåker (død 1593) giftede sig med Lars Tomasson Håvik i Strandvik (død omk. 1600). De opkaldte deres 5. søn Ole.

Samtidig kaldte Villum Tveit (1500-tallet) sin søn Ole Villumson Tveit (død efter 1602).

Begge er nære forfædre til:

- Ola Anderson Økland (ca 1625-1691). 1. søn.
- Kristoffer Olson Stora-Godøy (1663-1746). 3. søn.
- Ola Kristofferson Stora-Godøy (ca 1687-1733). 1. søn.
- og Mads Kristofferson Stora-Godøy (ca 1722- 1789). 6. søn (2. ægteskab).
- Kristoffer Madsson Stora-Godøy (1743-1838). 1. søn.
- Mads Kristofferson Gjersvik (1770-1855). 1. søn.
- Kristoffer Madsson Gjersvik (1797-1798). 1. søn
- og Ole Madsson Gjersvik (1799-1852) 2. søn.
- Kristoffer Olson Gjersvik (1832-1914). 1. søn.
- Ola Kristofferson Gjersvik (1855- omk 1925). 1. søn.

Navnet genanvendes så af Mathilde Kristoffersdatter Gjersvik (1872-1945):

Magnus Kristoffer Gjersvik (1899-1987). 1. søn.

og Ragnhild Gjersviks søn Anders Løve Østerbye har opkaldt sin ældste søn

Kristoffer Løve Østerbye (1968-).

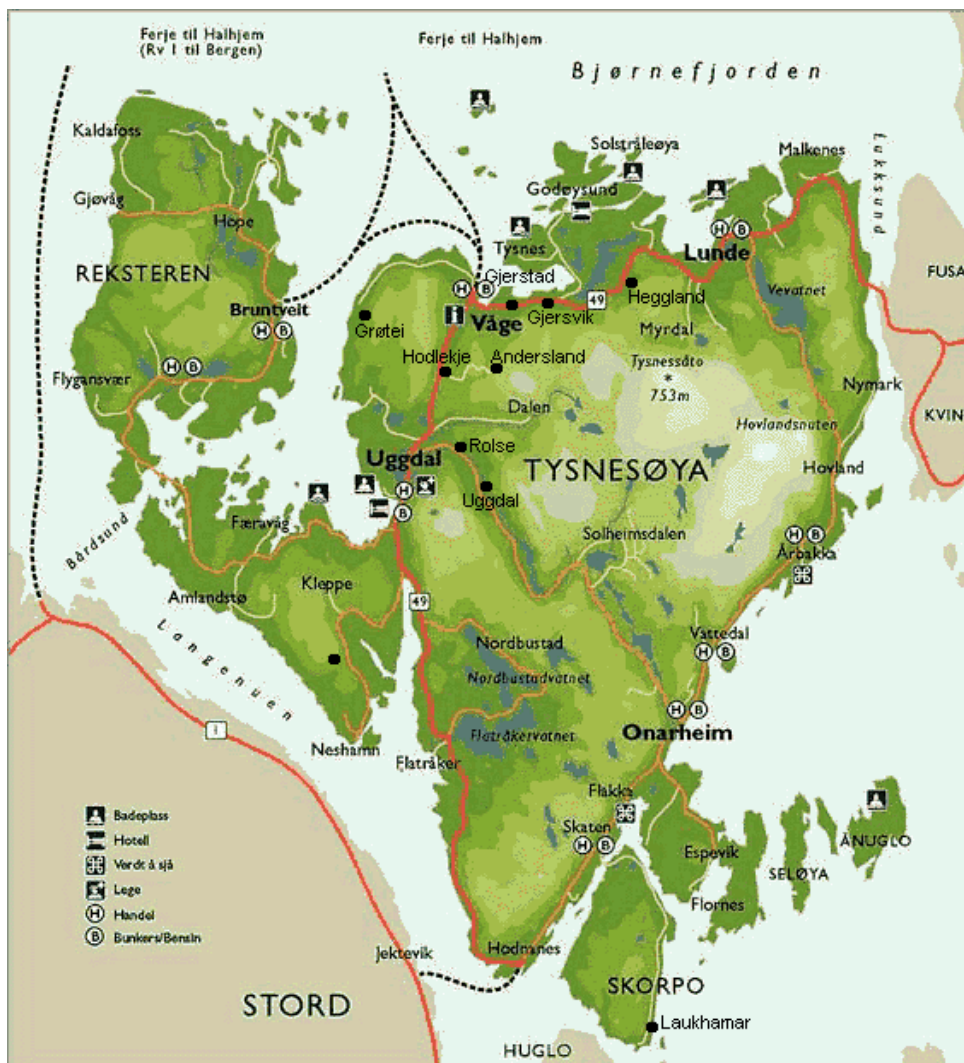
Bosteder på Tysnes

Gjersvikslægten har rødder på mange forskellige gårde på og uden for Tysnes. Jeg har nedenfor beskrevet de vigtigste forhold på en række gårde, hvor ca 10 eller flere af anerne stammer fra.

I perioden 1665-1980 har folkemængden på disse gårde udviklet sig som følger:

Nr.	navn	1665	1700	1725	1801	1835	1865	1891	1920	1950	1980
36	Færavåg	26	20	22	46	57	72	62	42	34	23
60	Hodlekje	10	17	16	18	22	27	28	26	22	4
61	Andersland	8	15	15	13	13	23	36	20	21	14
64	Dalen	10	12	13	11	10	12	22	14	15	16
68	Rolse	8	10	15	7	10	25	26	14	9	6
69	Uggdal	32	31	38	42	70	69	73	80	56	29
81+82	Bruntveit	16	17	16	32	39	46	59	61	64	35

86+87	Grøtei	14	14	13	14	26	22	27	21	11	5
91	Lande	19	18	22	24	30	34	37	38	28	32
95+96	Gjerstad	23	37	35	39	55	70	74	71	91	95
97+98	Gjersvik	21	24	29	42	61	65	70	74	72	65
100+102	Gøyo	28	35	37	27	51	74	80	61	44	10
106	Heggland	10	9	17	16	27	31	37	28	28	20
143	Solheim	8	6	8	5	12	26	31	31	30	15
162+163	Laukhamar	14	12	12	16	24	38	32	35	19	6

Færavåg

Færavåg er mellom de største og ældste gårde på Hålandsneset. Færa kommer formentlig af ordet *ferd* eller *fær*, som betyder en fiskestime. Navnet hentyder derfor til den fiskerigdom, der altid har været her.

I senmiddelalderen, hvor sortedøden (1349) og senere epidemier lagde en række gårde øde på Hålandsneset, var Færavåg beboet. Gården er første gang nævnt 1519 med to brugere, men senere var der igen kun en bruger på stedet.

Jorden på stedet er ikke let drevet og andre indtægtskilder har derfor haft stor betydning her. På

begge sider af halvøen ligger sjøen med rige fiskepladser. Endvidere har skovdriften (fyrreskov) haft stor betydning her.

På Færavåg har jorden stort set altid været i selveje og siden 1669 har den fulgt brugerne.

Hodlekje (Hollekim).

Hodlekje ligger længst mod nord i Kyrkjebygdo op mod Tysnes sogn. Navnet har måske noget med *hadl* at gøre, d.v.s. noget som hælder eller skråner. Dette stemmer med naturen på stedet.

Da der er fin landbrugsjord på stedet og langt til sjøen, har man på Hodlekje overvejende ernæret sig ved landbrug og herunder opfodring af slagtekvæg. Der kunne fint dyrkes korn her. I begyndelsen af 1800-tallet opførte Hodlekje sjøhuse i Våge, hvorfra man fiskede og udrustede jakter til længere sejlads langs kysten.

Jorden på Hodlekje har overvejende været i selveje, men både Uggdal- og Tysneskirken har fra middelalderen ejet mindre jordstykker her. De er nok afgivet som sjælehjælp!

Andersland.

Andersland ligger omkring 200 m o.h. og er den højst beliggende gård i Uggdal sogn. Navnet hentyder til den person, som ryddede her - *Arnthor* eller *Andor*.

Med den høje beliggenhed og dårlige ressourceforhold blev gården lagt øde i senmiddelalderen og først i 1600-tallet blev den igen taget op til drift. Med lang vej til sjøen og sparsomt med skov, har man her lagt vægt på landbrug og i vid udstrækning udnyttet græsningmulighederne (beitet) i fjeldet. Det var vanskeligt at få modnet kornet her. For at supplere indkomsten rejste mændene fra omkring 1800 på vintersildefiskeri og omkring 1900 var de alle sømænd.

Med undtagelse af mindre stykker jord og i kortere perioder har jorden på Andersland altid været i selveje.

Dalen.

Denne gård ligger øverst oppe i Borgjabygden på grænsen til fjeldområderne op mod Tysnessåto. Som følge af sin ensomme beliggenhed, langt fra sjøen (næsten 5 km borte), blev gården affolket i senmiddelalderen og først taget op til drift igen i slutningen af 1500-tallet.

Som følge af ringe avlingsmuligheder har man her koncentreret sig om kreaturhold, hvor får og geder kunne gå i fjeldet. Dalen ligger i et løvskovområde, men allerede omkring 1700 var det meste af skoven fældet - så man var nødt til at gå over til fyring med tørv. Mændene deltog ofte i vintersildefiskeriet.

Indtil 1751 var jorden på Dalen ejet af adelen. Først Jon Haard til Gjersvik, senere Axel Mowat og Ludvig Rosenkrantz. Senere har jorden været i selveje.

Rolse.

Rolse er den mindste gård i Kyrkebygden. Gården har sikkert været i drift i hele senmiddelalderen.

I ældre tid lå alle gårdens huse samlet i et tun. Først efter udskiftningerne i 1800-tallet blev husene flyttet ud. På Rolse brændte 11 af tunets huse i marts 1787. Myndighederne ville gerne have, at man gik bort fra røgstuerne med det åbne ildsted midt i huset og røgdugang i tagryggen, og i stedet bygge egentlige huse med vinduer og skorsten (glasstuer). Den ene ejer på Rolse rettede sig efter dette - det gav jo også højere status at have et egentligt hus. Den anden ejer undsagde sig, fordi han ikke havde råd og røgstuerne var sundere og man kunne bedre få tøjet tørt, når man kom våd hjem fra marken.

Rolse havde fin jord og her kunne dyrkes korn. Senere avlede man kartofler. Der har været et pænt kreaturhold her og i ældre tid solgte man levende kreaturer til Bergen. Omkring 1750 overgik Buldo ved arv til Rolse br 2 og her havde man seterdrift til 1944. Som tilskud lejede man græsning i tilstødende udmarksområder. Skoven blev tidligt hugget ned, men efter en periode med tilbagehold, har man igen været selvforsynende.

I 1800-tallet deltog mændene fra Rolse i vintersildefiskeriet ved havet og senere i århundredet havde de indtægter som sømænd.

Rolse var gammelt kongegods, som var benificeret til Domkapitlet i Bergen i 1600-tallet. Efter 1729 har brugerne været selvejere.

Uggdal (Opdal).

Opdal betyder "gården som ligger langt inde eller oppe i dalen". Navnet er kendt tilbage til 1200-tallet (kirkesognet). Allerede i 1500-tallet blev gården delt op i flere tun (ejendomme). Årbakka eller senere Framiger ligger på østsiden af elven. Mittstov ligger på vestsiden af elven, mens Litlestova ifølge traditionen lå i udmarken oven for Uggdalsgården. Mens Uggdal var beboet i senmiddelalderen var Øyjor'o længere oppe i dalen ubeboet. Den blev i en længere årrække høstet af brugerne på Uggdal (mod betaling selvfølgelig).

Uggdal har altid været den største gård i sognet (lidt over 1000 mål). I 1860'erne var der 11 brug på gennemsnitligt 60 mål på gården. Det var god jord til kornavlning og let at bearbejde. Der ligger ikke så meget udmark omkring Uggdal og gennem tiderne har man skovet en del, så det efterhånden kneb med at skaffe forsyninger af brændsel. Det blev måske heller ikke bedre af, at man havde mange geder, som holdt skoven nede.

Den vigtigste næring her har været driften af gården. I ældre tid leverede man levende slagtekvæg til Bergen. Hertil kom får og geder. Frem til midten af 1800-tallet blev kornarealerne forøget, og der kunne høstes op til 40 fold i gode år. Med lang vej til sjøen blev der ikke fisket til daglig, men man deltog ofte i vintersildefiskeriet fra begyndelsen af 1700-tallet.

Framiger har altid været i selveje bortset fra kortere perioder, hvor slægtninge ved arv har fået udlagt andele i jorden. Mittstov var fra omkring 1630'ernes til slutningen af 1700-tallet ejet af

Munkelivkloster (med St. Hans kirke) i Bergen, senere Ludvig Rosenkrantz og andre rundt omkring i Hardanger/Sunnhordland. Littlestova havde på samme måde fremmede ejere frem til omkring 1750.

Bruntveit.

Bruntveit ligger midt på østsiden af Reksteren og har udviklet sig til et lokalt center for øen. I 1936/37 blev der rejst en kirke her.

Oprindeligt var der kun en gård på stedet, men omkring 1610 blev den delt i to gårde, Øvre og Nedre Bruntveit. Det ældste tun har formentlig ligget på Øvre Bruntveit.

Landbrugsjorden er ikke den bedste på Bruntveit. Kornudbytterne har gennemgående været lave. Indkomsterne har derfor været suppleret gennem en intensiv skovdrift (fyrreskov). Selv om skoven var stærkt nedhugget i 1600-tallet, kunne man dog fortsat sælge tømmerprodukter de følgende hundreder af år. Fiskeriet har også altid givet et godt tilskud til livets opretholdelse her. Strandlinjen er lang og der er gode fangstpladser. Særligt skal nævnes Bruntveit Laksavåg, hvor der i ældre tid blev fanget en del laks. Ellers deltog man her i andet fiskeri bl.a. vintersildefiskeriet.

Øvre Bruntveit var fra begyndelsen af 1600-tallet ejet af Haard-slægten i Gjersvik. I 1680'erne fik sognepræsten i Kvinnherad udlagt gården som betaling for gæld. Han solgte til klosterforvalteren på Halsnøy, som igen solgte til fogeden Oluf Larsen på Hope (1711). Hans enke solgte i 1735 til fæsteren - og siden har gården været i selveje.

Nera Bruntveit var fra 1624 og fremefter ejet af slægtninge til præsten Jonas Pedersen, Korskirken i Bergen. Senere ejere boede i Balleheim, Strandvik og i 1780 blev gården endelig solgt til fæsteren (br 1). På br 2 overtog ejeren fra Strandvik selv driften i 1789.

Grøtei.

Grøtei ligger længst mod nordvest på Tysnesøen. Det er en af de ringeste gårde på øen i ressourcemæssig henseende, og den lå da også øde fra sortedøden til begyndelsen af 1600-tallet. Kort tid efter blev gården delt i en nordre og en søndre del.

Grøtei kommer af *grjot*, som betyder sten, og det hentyder til den stenrige jord på stedet. Eide betyder en landtange, d.v.s. et stykke land med vand på begge sider.

Ved siden af de sparsomme landbrugsmuligheder var fiskeri det vigtigste supplement på Grøtei. Man deltog ivrigt i vintersildefiskeriet, men også hjemme havde man ofte udsat garn.

Jorden på Søra Grøtei har tilhørt Tysneskirken siden middelalderen. Så sent som i 1905 blev jorden solgt til klokkersønnen Johannes Hægland. Nora Grøtei var ejet af Haard-slægten i Gjersvik fra 1500-tallet. Ludvig Rosenkrantz's bo solgte gården og via private ejere i Utbjoa m.m. overgik gården til selveje i 1777.

Lande.

Lande er en af de yngre gårde i Tysnes og er formentlig blevet opdyrket omkring 600-800 e.K. Navnet *landi* betyder jordstykke eller ejendom.

Landbrugsjorden på Lande er blevet forbedret gennem århundrederne og kornavlingen viser en fordobling i udbytte fra 1600- til 1800-tallet.

Selv om Lande ikke har kystlinje, har fiskeriet haft en vis betydning for folkene her. De deltog i vintersildefiskeriet i 16-1800-tallet og drev også lidt småfiskeri fra Våge.

På Lande har man også levet af almindeligt håndværk. Man var dygtige snedkere og smede og der blev ofte produceret både (seksrænger og færinger) her.

Frem til midten af 1700-tallet var jorden på Lande ejet af mange forskellige personer fra Bergen og andre steder. Derefter har jorden været i selveje.

Gjerstad.

Gjerstad er en af de centrale gårde i Tysnesbygden. Det har altid været en god gård at bo på, med gode landbrugsressourcer, men også rige fiskemuligheder.

Jorden er særdeles god på Gjerstad og det har været muligt at dyrke korn med pæne udbytter. Der er gode græsningsmuligheder i fjeldet og der har været stølsdrift her gennem årene. Man har ofte opfedet kvæg til slagting, og på Gjerstad var der ofte kreaturhandlere, som tjente godt på denne næring.

Man deltog jævnligt i vintersildefiskeriet i 17- og 1800-tallet, ligesom der ofte blev sat garn ud i sjøen omkring gården. Til sørafiskeriet (ved Karmsund og Espevik) brugte man store både, og disse kunne på andre tidspunkter anvendes til kreaturtransport eller slet og ret til en tur til byen (køb og salg af varer).

Halsnøy kloster ejede fra før reformationen frem til 1758 halvdelen af Øvre Gjerstad. Herefter overgik denne jord til selveje (br 3). Resten af jorden var ejet af kongen og Fitjar kirken. Kongens del overgik til Axel Sehested omkring 1660. Omkring 1690 overgik denne jord delvist til selveje. De sidste rester af Fitjarkirkens rettigheder overgik til ejerne omkring 1900.

Nedre Gjerstad var ejet af flere forskellige fra 1620 og fremover. Axel Mowat havde gården i en periode, senere hans arvinger m.fl. Omkring 1700 overgik jorden til selveje.

Om folkene på Nera Gjerstad siges det, at de var flinke til at spare. De var tykke i penge - men hjemme spiste de mest grød!

Gjersvik

Ved siden af Malkenes, Onarheim, Hovland, Flatråker og Uggdal er Gjersvik en af de gamle storgårde på Tysnes. I 15- og 1600-tallet residerede adelsslægten Haard her. Fra 1660'erne har

Gjersvik været beboet af almindelige bønder.

Oprindelsen til Gjersvik er usikker, måske kommer det af det gamle ord *jadarr*, som betyder en række gårde langs et fjeld.

Gjersvik er nævnt første gang 1327 i en sag om skovforholdene på den sydlige del af Tysnes. Kort efter ramte sortedøden gården, men det er rimeligt at tro, at der gennem hele senmiddelalderen har boet mennesker her. I 1519 var der to bønder på stedet.

Allerede før midten af 1500-tallet fik gården status af setegård (hovedgård) for **fru Adelus (Kruckow)**. Måske blev Vetle Gjersvik samtidig skilt fra. Setegårdene var fri for at betale skat og tiende. I 1639 blev loven skærpet, så det kun var gårde, hvor adelen virkelig boede og som havde været setegård i over 40 år, som kunne komme ind under dette begreb. Store Gjersvik opnåede fortsat status som setegård.

Fru Adelus boede i Gjersvik fra hun giftede sig omkring 1540 til hun døde omkring 1601. De sidste år boede hun dog på Austreim ved Etne. Hendes søn **Jon Haard** (den ældre) boede formentlig også her. Han døde omkring 1581. Hans enke - **Else Tronds** - giftede sig derefter med gulating lagmanden Axel Fridag og senere med Anders Mowat. Anders Mowat skrev sig til Gjersvik 1599.

Adelus's sønnesøn **Jon Haard** (den yngre) overtog adelssædet efter hende omkring 1601 og Anders Mowat og Else Tronds flyttede til Hovland, som derefter var Mowatslægtens setegård i 2-3 generationer.

I 1611 blev Gjersvik pantsat til fogeden Søren Rasmusson og senere indløst af Axel Mowat. Haard-slægten blev dog siddende i Gjersvik til 1660'erne. I 1666 blev alle gårdens privilegier ophævet. Nogenlunde samtidigt blev der ryddet omkring pladsen Vadla.

Efter at gården mistede sin status som setegård, blev gården drevet af forpagtere (rådsmænd) i en periode og efterfølgende opdelt i 8 selvstændige brug (før 1850). I midten af 1800-tallet skete flere forandringer i forbindelse med udskiftningen.

Det ældste tun i Store Gjersvik har ligget, hvor Ola- og Torgjersfolket i dag har sine huse. I Gjersvik har der altid været gode forhold for landbrugsdrift. Der findes pæne store flader, hvor der gennem århundrederne er dyrket pænt med korn. I tillæg har der været udlagt store arealer til eng og dermed gode muligheder for opfodring af kreaturer. Gjersvik har store fjeldområder og i sommerhalvåret har man anvendt disse græsningsmuligheder og anvendt stølsdrift.

Gjersvik har altid haft gode skovområder. I 1700-tallet skete en vis overhugst, men det var stadig muligt at sælge af overskudsproduktion, bl.a. godt tømmer. Da man formindskede gedeholdet i 1800-tallet voksede skoven pænt op igen.

Fiskeri har altid været et vigtigt supplement for Gjersvik. Med let adgang til sjøen blev der fisket flittigt hjemme. I 17- og 1800-tallet deltog man i vintersildefiskeriet. I marts måned fulgte torsken efter silden ind til kysten, og man rejste ud til Brandasundet og Bekkjarvikjo med seksæring og fiskede torsk.

I tilslutning til fiskeriet anskaffede man i midten af 1800-tallet jakter til transport af fisk langs

kysten - og i en periode var Nordlandsfarten en fast indtægtskilde for gjersvikkerne.

Som nævnt var Gjersvik ejet af adelslægten Kruckow i 1500-tallet. Efterkommerne m.fl. Jon Haard, Axel Mowat og Ludvig Rosenkrantz ejede Store Gjersvik frem til 1680'erne. På skiftekommissionen i Rosendal i slutningen af 1680'erne blev jorden udlagt til arvingerne efter rådmann Ivar Kristenson i Bergen. De tog landskyld af br 1 frem til 1751, hvorefter dette brug overgik til selveje. Br 2 og 3 blev senere udskilt fra br 1. I 1796 overgik br 4 og 6 til selveje.

Gøyo.

Gøyo har tilbage i tiden altid været mødested for fremmede og folk på Tysnes. Stedet ligger centralt placeret i Tysnes sogn, tæt ved den gamle kirke. Her har så været handels- og gæstgiversted igennem århundrederne. Skotterne lagde sig ind her i 15- og 1600-tallet og lastede. På vej til Bergen lagde andre haringejakter sig også ind her på deres videre færd til og fra Bergen.

Navnet Godøy kommer sikkert af en god ø, d.v.s. et godt sted at befinde sig for en farende svend!

I Gøyo var der ikke de bedste forhold for landbrugsdrift. Driftige ejere fik dog rimeligt meget ud af jorden. Ved siden af gårdsdriften har skov og fiskeri spillet en større rolle for folkene her. Endvidere har man været dygtige håndværkere, som kunne supplere indkomsterne som smede, snedkere, tømrere og bådebyggere.

Store Godøy var ejet af Karen Mowat inden den blev solgt til adelslægten Galle (Båhuslen). Frem til 1752, hvor jorden kom i selveje, havde den forskellige ejere.

Vetle Gøyo var oprindeligt en del af Tysnes præstegård. I 1747 overgik den til selveje.

Hegglund.

I flere hundrede år lå Hegglund ensomt mellem de to bygder - Tysnes og Lunde. Navnet har nok relation til træsorten hægg, som der vokser en del af her.

Hegglund har mange gode ressourcer og der har været gode muligheder for landbrugsproduktion. Selv om jorden er af meget uens bonitet og mange elve løber tværs over jorderne, har der været gode muligheder for kornproduktion og kreaturhold.

Næst efter præstegården har Hegglund de største skovområder på Tysnes. Selv om der er lang vej ud til kysten, har man her solgt mængder af tømmer til andre (til husbygning og skibsbygning). Egeskoven blev tidligt ryddet, og skovning i 16- og 1700-tallet var hård ved skoven, så man i flere generationer har måttet være tilbageholdende.

Dette har nok også været en del af årsagen til, at man var særdeles velstående på Hegglund i tidligere tid - et forhold som senere ændrede sig og medførte udskiftning blandt ejerne.

Med lang vej til sjøen - Galanten eller Eidet ved Gjersvikvågen - havde fiskeriet ikke den store betydning for Hegglund. I 17- og 1800-tallet deltog man dog ofte i vintersildefiskeriet med egne både.

Heggland var dels ejet af kongen - og senere forskellige adelsmænd. Denne jord overgik til selveje i 1690. Den anden del af Heggland var ejet af Haardslægten og Rosenkrantz m.fl. inden jorden blev solgt til fæsterne i 1749.

Solheim.

Man regner med, at Solheim blev ryddet og beboet i folkevandringstiden omkring 500 e.K. Under sortedøden blev hele Solheimsdalen lagt øde og driften blev først optaget igen midt i 1500-tallet. Solheim var måske en pragtbeskrivelse, som skulle lokke folk til at bosætte sig her på et sted, som trods alt lå dårligt på Tysnes - langt fra sjøen og højt til fjelds.

På Solheim har en enkelt familie domineret i århundreder og det var velstående bønder, som boede her.

Landbruget på Solheim var vanskeligt. Jorden er ikke den bedste og i kolde år blev kornet ikke modnet her. Til gengæld havde man vidtstrakte fjeldområder, hvor kreaturerne kunne gå ude i hele sommerhalvåret. Og dette førte så til handel med kreaturer, som gav gode indkomster for folkene her.

Solheim tilhørte adelslægten Haard til Gjersvik i 1500-tallet. Senere ejede Else Tronds, Axel Mowat og Ludvig Rosenkrantz jorden, inden den omkring 1690 blev solgt til fæsterne. Siden har jorden været i selveje.

Laukhamar.

Laukhamar er den sydligste gård i pastoratet og ligger på øen Skorpo. Lauk kommer formentlig af de vilde løgarter (ramsløg), som vokser her. Hamar hentyder til den fjeldtop, som gården ligger under.

Gården har været beboet i hele senmiddelalderen, hvor den allerede blev delt i en øvre og en nedre del. Når gården var beboet i hele denne periode, hænger det nok sammen med, at man her kunne producere kalk, som var efterspurgt til bygning af stenhuse.

Landbrugsforholdene var tildels ringe på stedet. Der findes ikke gode græsningsmuligheder på Skorpo og skoven blev tidligt udhugget og enten brugt i kalkovnene eller solgt til skotterne i 1600-tallet.

Til gengæld havde man let adgang til mange fine fiskepladser. Man ejede jakter, storebåde og andre fartøjer, som kunne bruges til fiskeri hjemme eller ude.

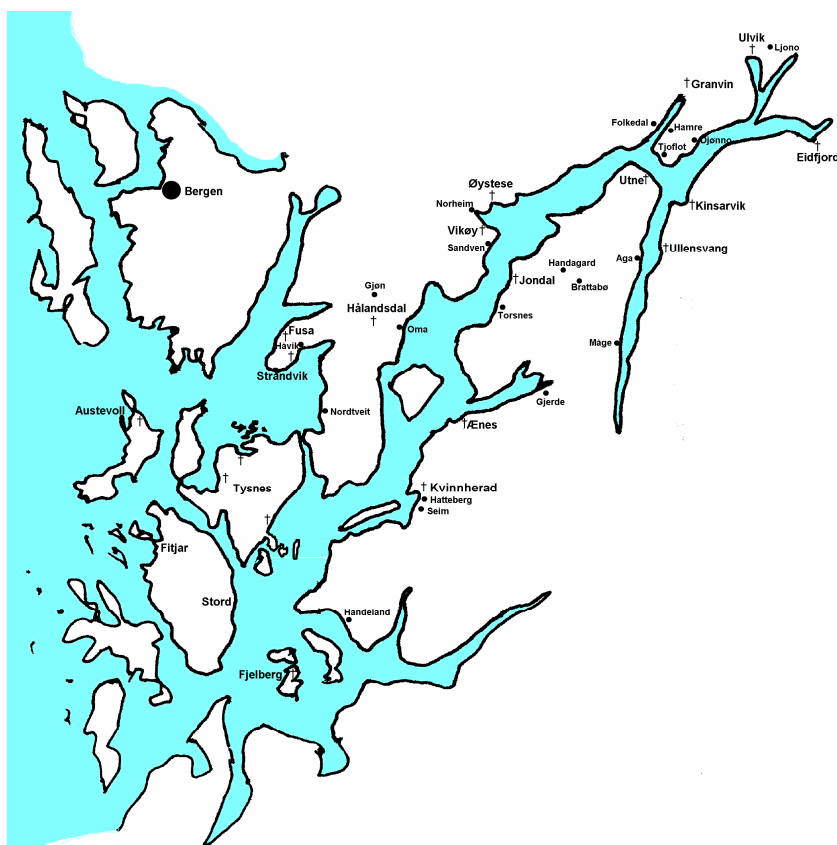
Nera Laukhamar tilhørte fra gammel tid Onarheimskirken, senere Halsnøy kloster og igen Tysneskirken. Først omkring 1850 overgik jorden til selveje. Øvra Laukhamar var ligeledes ejet af Halsnøy kloster og overgik til selveje 1758.

Gårdene i Hardanger og Sunnhordland

En meget stor del af slægten stammer fra sogne uden for Tysnes. Det skete ret ofte, at en mand på Tysnes fandt sig en kone uden for Tysnes (eller omvendt), idet man rundt omkring på øen havde god kontakt med omverdenen. Man drev fiskeri langt fra Tysnes, og man kom rundt omkring og handlede eller leverede varer, så for de unge var der mange anledninger til at komme sammen med andre i samme aldersklasser.

Der skete dog en ganske væsentlig tilførsel af nyt blod til tysnesingerne i 1700-tallet, da præstegårdsjorden blev forpagtet ud til folk fra Hardanger. Dette skete som følger:

Sognepræsten på Tysnes, provst Edvard Christie, døde i Bergen efter et kort sygeleje i 1757. Han havde købt 2/3 af præstegården, og uvist af hvilken grund ønskede hans efterfølger, Andreas Baar, ikke hverken at købe eller fæste præstegården efter Christie. Provstinde Magdalene Margrete Christie, født Koren (Etne), sad derfor tilbage med ansvaret for driften af størstedelen af den gamle præstegård.

Sunnhordland og Hardanger

I 1759 fæstede hun gården bort til de to haringer **Sjur Knutson Hamre** (1719-73) på br. 1 (Sjurajora) og **Hallstein Johanneson Tjoflot** (1730-95) på br. 4 (Midtbø). I 1763 overtog de gårdene efter familien Christie.

Hvordan hun skaffede kontakten til dem er uvist, men som provst havde hendes mand mange kontakter, som hun har kunnet udnytte efter hans død. Også hendes bror, som var handelsmand,

kan have skaffet kontakten.

De to haringer kom begge fra Tjoflot i Kinsarvik sogn. Men de var ikke i familie med hinanden og de kom fra to forskellige brug.

Sjur blev født på Hamre i Granvin sogn i 1719. Faderen Knut Endreson Hamre døde i 1725, hvor Sjur altså var 6 år gl. Moderen Ingeborg Sjursdatter Folkedal giftede sig samme år med Brynjulv Johanneson Tjoflot (br 1), og her voksede Sjur op.

Hallstein var født på Tjoflot br 2 og var ganske vist i familie med Sjurs mors nye mand. Selv om der var en aldersforskel på 11 år, kendte de derfor hinanden særdeles godt.

Efter at de havde overtaget fæsterne på Tysnes giftede de sig begge med piger fra Hardanger, Sjur med **Herborg Toresdatter** fra Djønne i Ullensvang sogn (1725-1800) og Hallstein med **Ingeborg Jonsdatter** fra Ystås i Granvin sogn (1719-91).

Disse to ægtepar havde rødder langt tilbage, bl.a. til gamle og betydningsfulde slægter i Hardanger, som også har tilhørt den urgamle norske adel.

Austevoll og Møkster sogne

Klepsvik (gnr. 27).

Klepsvik ligger på sydsiden af Store Kalsøy. Her, langt ude ved havstokken, var fiskerinæringen det vigtigste, og landskyld til jordejerne blev derfor ofte angivet i den mængde fisk, man skulle give i afgift (våg fisk). Ind i 1600-tallet ejede Rosenkrantz jord der. Der boede ikke mange på stedet, og man havde kun få dyr.

Fitjar sogn

Nedre Levåg (gnr. 79).

Nedre Levåg ligger på den nordlige del af Fitjar og mod Langenuen. Navnet hentyder til bugten med læ, idet der her er en god naturhavn.

I senmiddelalderen har noget af gården troligt ligget øde. I 1590 blev der betalt landskyld af 1½ lp. smør, og hele gården var da i drift. I en beskrivelse fra 1668 betegnes jorden som god, men klippefyldt. Brænde til husbehov. Godt fiskeri. Der var da 22 kreaturer på stedet. Kornavling var det så som så med. Jorden har her altid været bondegods.

Engjavikjo (gnr. 81/83).

Denne gård ligger på den nordlige del af Fitjar, vest for Langenuen og er nabo til Levåg. Oprindeligt var Engjavik og Levåg en gård, hvor Engjavik er den ældste. Landskylden var her 3 lp. smør. I 1668 beskrives gården som god ager, rimelig eng, ingen skov og del i sildegarn.

Gården var i 1600-tallet ejet af præsten på Lindås ved Bergen efterfulgt af arvinger i Bergen. I

1782 var alle gårdene ejet af brugerne.

Fusa sogn

Eikeland (gnr. 22).

Denne gård har altid været bondegods. I 1648 skattede man af 3 lp. smør og 3 huder. På dette tidspunkt kunne man på de 4 brug føde 2 heste, 39 kreaturer og 38 får og geder.

I 1600-tallet var der livlig handel med træ fra Eikeland til Skotland og Østersølandene.

Strandvik sogn

Håvik (gnr. 91).

Håvik ligger i bunden af en bugt, omgivet af høje fjelde, heraf muligvis navnet. I 1648 var skatte-skylden 1½ lp. smør 1½ spand smør og 2 huder. Kirken i Os ejede 1 lp. smør, Strandvik kirke en mindre del og brugerne resten. Fra 1600-tallet har der været savbrug her og skottehandel.

Brugerne på Håvik stammede fra Gjøn (1500-tallet) og de giftede sig til store rigdomme, således at Håvik blev et magtcenter for området.

Revna (gnr. 101).

Revna var en stor gård på Revnastranden i middelalderen. Man skattede af 4 lp. smør og 4 huder i 1648. Jorden var bondegods.

Tveit (Skomtveit) (gnr. 108).

Hålandsdal sogn

Gjøn (gnr. 75).

Gjøn ligger neden for fjeldet Kvitingen længst inde i Hålandsdalen. Gården har været beboet gennem senmiddelalderen, og jorden har overvejende været bondegods. Stedets brugere ejede tidligt størstedelen af jorden, bl.a. er Torbjørn på Gjøn nævnt 1519 som en stor jordejer.

Mange af lensmændene i Strandvik skibreid kom eller havde tilknytning til denne gård.

Legland (gnr. 89).

Denne gård har været i brug gennem hele senmiddelalderen. Jorden var bondegods, mest ejet af brugerne.

Jondal sogn

Størstedelen af sognet ligger med kirken på østsiden af Hardangerfjorden, men Tørvikbygd på vestsiden af fjorden hører også til sognet.

Brattabø (gnr. 17).

Det oprindelige navn var Bø (bosted), senere Brattabø og Flatabø. Det er den øverst beliggende gård i Krossdalen, hvor den gamle fjeldvej fra Jondal til Vikabygd i Ullensvang gik. Der har altid været livlig trafik her, og i gammel tid var der et lille herberg (hospits) på Brattabø.

Efter sortedøden lå Krossdalen øde. I 1500-tallet blev Brattabø igen befolket, og 1563 blev bonden skattelagt her. I 1626 betalte man skat af 2 1/3 lp. smør. Over halvdelen af jorden tilhørte Lungegodset, resten var bondegods. Der er tale om middelgod jord - "ligger højt til fjelds i dalen". Laurits Galte købte Lungeparten før 1647, hvor han stod som ejer. 1691 var far og søn, Berge og Lars Brattabø, selvejere af jorden. I 1667 havde man 2 heste og 30 kreaturer her og kunne avle 20 tdr. korn. Kornavl var ellers usikker her.

Berge Larsson (omk. 1636 - 1713) fik i bygdesagnene tilnavnene "Brattabøkongen" og "Brattabøbjørnen". Han må have været en stor og mærkelig mand, men han optræder ikke ofte i de skrevne kilder - for han ordnede selv sine sager og gik ikke rettens vej. Johannes Aga karakteriserer ham i sine "Slekstavler" som "rig og storslagen". Alle sagn om ham viser ham som en stor, selvrådende, men retlinet og uforfærdet mand. Han var en stor forretningsmand, som havde egne skibe og savbrug og drev trælasthandel. Han købte mange gårde, da Munkelivklostret blev udstykket, og hans mange børn fik gode gårde rundt omkring ved fjorden. Derfor er Brattabøslægten en af de største og mest vidtforregnede slægter i Hardanger og Sunnhordland. Han hjalp, også andre til at købe deres gårde, ofte ikke mindst for at drille frænden på Vik, den jordrige og småtskårne lensmand Johannes Vik.

Berge var helt igennem bonde. Han var konservativ og radikal på samme tid. Han gjorde nar af Galtungerne på Torsnes, som tog mod dansk adelsskab, for selv havde han adelsskab nok hjemme, påstod han. Det var vel derfor han tog Losna-våbnet som bomærke. Berge havde kun lidt til overs for både de verdslige og gejstlige embedsmænd. En gang præsten kom op til ham på gården, sad Berge og læste i Chr IVs lovbog. Da præsten spurgte ham, hvorfor han studerede den, svarede han: "Det er godt at kende sine rettigheder, uanset om man får brug for dem". Da han syntes folkene fra Vik kom for tæt på ham i fjeldet, gik han ikke rettens vej, men bevæbnede sine folk med stokke og drog til fjelds og bankede dem. Den eneste gang han optræder i en justitssag var engang han fik en bøde for at bruge grove ord på tinget. Han har nok sagt sin mening lige kraftigt nok til skriver og foged.

Der er måske ingenting som karakteriserer "Brattabøkongen" bedre end den måde han kom af dage. I vinteren 1712-13 oplevede Krossdalen en tyfusedepiemi, som krævede mange menneskeliv. Berge påstod, at der var intet som kunne bide på ham og som prøve lagde han sig i en befængt seng. Men det væddemål tabte han. Han døde i foråret 1713 "i grasserende siugdom", står der i skiftebrevet.

Det har været skrevet, at det gik tilbage med hans rigdom i hans sidste år, men man har så ikke taget hensyn til, at han havde givet meget bort til sine 10 børn, som alle sad på store og veludstyrede gårde. Alligevel var hans bo på 1.131 rd. og af denne sum udgør 6 gårde kun 314 rd. Han efterlod over 400 rd. i kontante midler. Man bemærker, at han også efterlod sig bøger.

I 1949 blev der rejst en mindesten for ham på Brattabø.

Handagard (gnr. 23).

Denne gård var oprindelig en del af Espeland. Den er første gang nævnt 1614 og kaldes ofte **Framtun**. Den har altid været bondegods og blev beskattet af næsten 2 lp. smør. Der er tale om middelgod jord, højt til fjelds, og her er nogen skov.

Gården har sommerstølen, Vassenden; 5 km øst for gården 500 m.o.h.

Torsnes (gnr. 36).

Gården ligger på et gammelt kultsted, og navnet er sammensat af Tor og næs. Der er fundet genstande fra bronzealderen her, og resterne af et stort bådehus vidner om tidlige tiders stormænd, som drev skibsfart herfra.

Gårdens huse brændte 1625, og der blev herefter opført en ny hovedbygning. Det var en to-etages bygning af svært tømmer. Indvendig var rummene mørke og ikke særlig store, men alle vægge var rosemalede som i en kirke.

I 1757 skrev præsten Meldahl i sin "Hardangerbeskrivelse": "Gården i sig selv er ikke blandt de smukkeste, men meget ujævn og klippig, dog har den en skøn tømmerkov og savbrug. Husene er efter gammeldags facon prægtigt byggede, to-etager høje med mange adelige våben, dog nu meget forfaldne".

Den gamle hovedbygning blev i 1825 erstattet med et nyt hus, som også indeholdt mange minder om Galtung-slægten.

Indtil 1747 var Torsnes een ejendom. Derefter blev den delt i to og senere stærkt udstykket.

Gården har været i samme slægts eje tilbage til omkring 1200, og der er næppe nogen anden gård, hvor man som her kan følge ejer efter ejer gennem 750 år. Landskylden var 4½ lp. smør. I admiral Lauritz Galtungs tid var det en adelig frigård. I 1657 var der 3 heste, 38 køer, 30 geder og bukke. Man kunne avle 40 tdr. korn her. Der var god ager og eng og sav ved fjorden. God tømmerkov - dog lidt til fjelds.

Torsnes havde støl ved *Fjellveit*, 5 km øst for gården 311 m.o.h. og *Kvandall* yderligere 3 km borte, 550 m.o.h.

Torsnes

Viking på Torsnes

Født omk. 1150.

Inga Vikingsdatter ~ Kalv

Guttorm Kalvson

Sandsynligvis Guttorm fra Jondal, nævnt i Håkon Håkonsons saga.

Sigurd Guttormson ~ Herborg Guttormsdatter Norheim

Nikolas Guttormson

Sigurd er nævnt 1306-31.

Guttorm Sigurdson

Sigurd Guttormson ~ NN Bårdsdatter Norheim

Bård Sigurdson ~ Gyrid Torbergsdatter

Guttorm Sigurdson

Hun kom fra Strandebar

og var arving til Norheimsgods.

Herborg Bårdsdatter ~ Nils Ragnvaldson St. Brandvik

Gyrid Bårdsdatter ~ Orm Ivarson Måge

De flyttede til Torsnes omk 1453.

De bosatte sig på Lydvo i Voss

Peter Nilsson Torsnes

Guttorm Nilsson

Gottskalk Nilsson

Nævnt på Torsnes 1494-1519.

Lagmand i Bjørgvin 1509-40.

Præst, arvede Holar bispestol på Island

Herborg Petersdatter ~ Samson Ludvigsen Sundal

Kristine Pedersdatter ~ Torbjørn Olson Sandven

Johannes Lauritson Galte (omk. 1540 - 1620) blev omkring 1580 gift med **Herborg Torbjørnsdatter Sandvin**. 1563-78 er han nævnt på Valen, hvor han var enlig og savbruger. Under syvårskrigen lod han sig bruge som sendebud for sin slægtning, eventyreren Enno Brandrøk, som prøvede at lave en opstand mod danskerne. Han blev imidlertid sat fast i tårnet på Bergenhus og måtte frikøbes for 100 rd. Herborg arvede sammen med sin bror, Olav Sandvin, halvdelen af Torsnes, og det lykkedes efterhånden Johannes at købe hele ejendommen. Han ejede også andre gårde, og da han døde i 1620 ejede han jord for over 20 lp. smør. Han har et svinehoved i sit våbenmærke. Da hun blev enke, flyttede Herborg til Kaldestad, hvor hun 1624 ejede gårde for ca. 15 lp. smør. I 1630 boede hun på Tysnes.

Sønnen **Laurits Johannesson** (1587-1659) ejede Torsnes 1620-59. Omkring 1610 blev han gift med **Elisabet Ottedatter Orning** til Vatva og Valvatna. Han arvede jord både fra egen og kones familie og købte yderligere til. Trælasthandelen med skotter og hollændere var netop på sit højeste på den tid, og Laurits drev det største savbrug i Hardanger og Sunnhordland på Torsnes. Mange småadelmænd m.m. var tvunget til at sælge sin jord, og Laurits købte op til rimelige priser.

Da svogeren, generaladmiral Erik Otteson Orning blev befalingsmand over Hardanger i 1634, gjorde han Laurits til foged. Brev udfærdiget af ham viser, at han havde fået en god uddannelse i sin ungdom. Fogedarbejdet interesserede ham dog ikke så meget, og han overlod meget af dette arbejde til en fuldmægtig, og da han og svogeren og vel i særdeleshed svigerinden Karen Mowat kom uoverens, frasagde han sig jobbet i 1640. Karen Mowat kritiserede ham offentligt for uorden i regnskaberne, men ved en efterfølgende retssag fik han fuld oprejsning.

I jordebøger og skattelister kaldes han Lauritz Thorsnes, mens han selv kaldte sig Lauritz Johanson eller Lauritz Galthe. Lokalbefolkningen kaldte ham blot Galten på Thorsnes. Hans våben var et svinehoved. Han døde i 1659, og på hans kiste, som blev nedsat i Jondal kirke, står på en navneplade Lauritz Johanssøn Galthe. Ved sin død ejede han jordegods for omk. 70 lp. smør. Konen drev godset videre til sin død i 1676. De havde 2 sønner og 5 døtre.

Sønnen **Laurits Lauritson Galte** (omk 1615-61) var troligt den yngste af sønnerne, og han gjorde karriere til søs. 1641 var han skibsbefalingsmand med en løn på 200 rd. 1643 blev han afskediget efter at have dræbt Axel Mowat (d.y) i en duel. Han forlod landet, men allerede 1645 var han igen i tjeneste i kampene mod svenskerne. Da krigen var slut fik han en pension på 300 rd. 1657 førte han med titel af admiral en flåde på 7 skibe, og fik Lister som len som et plaster på såret efter tabet af godset Bjørnstrup i Skåne. Han blev adlet 1648 og tog slægtsnavnet Galtung. Selv om han ikke var meget på Torsnes, arvede han dog denne gård efter faderen. Han døde 1661 og blev begravet i Farsund kirke, men allerede 1665 blev kisten ført til familiegravstedet i Jondal kirke. Enken, Barbara Grabow, bosatte sig en tid på Torsnes sammen med børnene, men senere flyttede hun til Bjørnstrup, som familien igen overtog.

Efterkommere af denne familie lever stadig i Norge.

Norheim		
Guttorm Ivarson på Norheim Død 1306.		
Ivar Guttormson nævnt 1306-17	Ingebjørg ~ Peter på Sandven	Herborg ~ Sigurd Guttormson på Torsnes
Guttorm Ivarson		
⚔		
Arnvid på Norheim		
Magnhild Arnvidsdatter ~ Bård Karlshovudson Bård var vel en gammel mand i 1392, da han sendte sønnen Karlshovud til skiftet efter Herborg Pedersdatter		
Svein Bårdson Svein sad på Norheim o. 1440-50	Karlshovud Bårdson	Ragna Bårdsdatter ~ Askjell Bjørke på Voss (?)
Arnvid Sveinsson		
NN Arnvidson		
Gurid ~ Sigurd på Norheim Han er nævnt i tiendemandtallet 1521, og sad da på halvdelen af Norheim.		

Eide Tørvikbygd (gnr. 38).

Denne gård ligger mellem Eidesvågen og Eidesvatnet i Tørvikbygd. Jorden var overvejende bondegods og man betalt skat af 3 lp. smør. I 1667 havde man 1 hest og kreaturer og kunne avle 24 tdr. korn. Man havde udmark, brænde og tømmer til eget brug. Den 6. oktober 1725 brændte de

fleste af gårdens huse, og i 1872 gentog det sig.

Eide har stølen *Skarseter*, 663 m.o.h. sydvest for Tørviknuten.

Drage (gnr. 42).

Denne gård ligger på landtangen mellem Tørvikvatnet og fjorden. I gammel tid har man trukket både over her (deraf navnet Drage).

Godt ½ lp. smør i Drage tilhørte Munkelivklostret, mens de resterende 3 lp. smør var bondegods. I 1560'erne ejede **Bengt Åmundson Pust** denne del.

I 1626 betegnes jorden som middelmådig til ager og eng og nogen skov. I 1667 kunne man avle 24 tdr. korn.

Man havde tidligere to støler, *Seljekleiv*, 360 m.o.h. og *Finnheller* 639 m.o.h på nordøstsiden af Tørviknuten.

Vikøy sogn

Desværre har det ikke været muligt at finde beskrivelser af de enkelte gårde i **Kvam pastorat**, men i de to sogne Vikøy og Øystese sogn boede familien på følgende gårde:

Norheim.

Dette har været en af de mest betydningsfulde gårde i Hardanger, og dens historie kan føres tilbage til 1300-tallet. I lange perioder har der boet betydningsfulde mænd på denne gård.

Sandven.

Denne gård har en tilsvarende historie og betydning som Norheim.

Sandven

Peter Unge ~ en datter af Sigurd på Aga
Nævnt 1225.

_____|_____
Jon Peterson   Pål Peterson

_____|_____
Peter Jonson
Nævnt 1306-29

_____|_____
Margrethe ~ Erling Torleikson   Birgitta ~ Arnbjørn Einridson   Herborg ~ Nikolas Olavson
Gift 1331. Erling nævnt 1331-48.

_____|_____
Håkon Erlingson   Ivar Erlingson ~ Margrethe Torbergsdtr
Bosat på Berge i Strandebarm

_____|_____
Erling Håkonson   Bjarne Håkonson   Håkon Håkonson
Nævnt 1391-92   Nævnt 1392

_____|_____
Håkon Erlingson
Nævnt 1436-49

_____|_____
Erling Håkonson
Nævnt 1487. Han døde i 1487, og med ham uddøde mandslinien efter Margrethe Petersdatter på Sandven.
Arvingerne var Magnus på Tolo og Peter Nilsson på Torsnes.

Olav Person på Sandven ~ Herborg Petersdatter på Torsnes
Han boede måske tidligt på Sandven, men flyttede til Torsnes. Som gammel vidnede han om ejendomsforholdene på Norheim.

_____|_____
Torbjørn Olavson
Nævnt på Sandven fra 1563. Ejede halvdelen af Sandven og anden jord rundt omkring. Lensmand. Død 1605.

Vikøy prestegård.

Øystese sogn

Børve.

Klyve.

Ytre Ålvik

Kinsarvik sogn

Hauso (gnr. 98).

Hauso er den sydligste gård i Kinsarvik sogn på vestsiden af fjorden. Den grænser op til Ul-

lensvang sogn. Mod nord grænser den op til Årekol. Omkring gården hæver terrænet sig fra fjorden op til de bratte lier bag gården op mod den 1082 m høje Hausanutten.

Hauso kommer fra hauss, der betyder noget bart som en hovedskal. I 1399 blev navnet skrevet Hausom.

Gammel skyld lå på 8½ lp. smør.

Hauso er uden tvivl en af de ældste gårde på vestsiden af fjorden. Der findes rester af flere gravhøje på gården, og der er gjort mindre oldtidsfund.

Den ældst kendte mand på stedet er Asbjørn på Hausom, som i 1230-40-erne er nævnt ved et mageskifte i Kvam. I 1399 pantsatte Gaute Ivarson en del af Hauso til sin ven Gaute Eirikson Galtung. Denne del af Hauso fulgte senere Galde-godset og udgjorde over 4 lp. smør. Dette gods tilfaldt kronen og blev da lagt til Allehelgensgodset. Senere købte Johan Frimann det, og i 1700 købte Torgils Aga det af ham. Resten var på flere hænder blandt de store jordbesiddere i Hardanger.

Der går sagn om store skred på Hauso, men noget sikkert vides ikke herom. Det synes dog sikkert, at tunet oprindeligt har ligget længere mod nord.

Af jordebogen fra 1626 fremgår, at jorden er god til ager og eng. I 1723 avlede man 60 tdr. byg og 12 tdr. havre.

Hauso ejede *Hausastølen*, som tidligere blev kaldt *Sjuseter*. Der blev indgået forlig med Utne i 1786 om rettighederne i fjeldet.

Årekol (gnr. 99).

Årekol grænser i syd til Hauso og i nord til Langeseter. Tunet lå ca. 150 m.o.h, og deres bådehus, naust, lå ved Grimo, grænseelven til Langeseter. Her boede i 1670 en kræmmer, senere opstod der handelstad og dampskibsanløb her.

Navnet må formodes at være sammensat af å (å = elv) og hvall (kvål = avrundet høj).

Den gamle skyld var 3 lp. smør. I 1664 boede der 8 her.

Årekol har altid været bondegods, selv om andre i perioder har ejet dele af jorden. Fra 1695 har alle været selvejere.

Jordebogen fra 1626 kalder Årekol en "middelmådig" jord, højt til fjelds. Man ejede da også ødegården Råè.

Lote (gnr. 111).

Lote er den næststørste gård i Kinsarvik sogn. Kun Djonno er lidt større. Lote ligger mellem Hesthamar og Vines, som vel oprindeligt begge var en del af Lote.

Man ved ikke rigtigt, hvad navnet Lote kommer af, men gammelt er det.

Gammel skyld udgjorde 10 lp. smør. I 1614 boede der ca. 64 mennesker på Lote.

Der er og har været mange gravhøje på Lote. Ved stranden er fundet rester af et bådhus (naust) til et langskib (fra vikingetid/middelalder).

Om ejerforholdene foreligger der beretninger tilbage til 1324. I den efterfølgende tid var der mange ejere til stedet. Først med jordebogen af 1647 kommer der fuldt kendskab til ejerforholdene på Lote. Der er da 3 tun med en række ejere, bl.a. Axel Mowatt.

Af jordebogen fra 1626 fremgår det, at jorden er god til ager og eng - men ikke andet!

I 1723 avlede man 46 tdr. byg og 40 tdr. havre her.

Lote ejer stølen *Håseter* oppe i fjeldet syd for gården 779 m.o.h.

3 uger før jul 1666 mistede brugerne alle deres huse på Lote ved en ildebrand. P.g.a. fattigdom magtede de ikke at bygge mere end halvparten op igen. Allerede 1704 var der en ny brand på stedet. Man kender ikke helt omfanget af denne ildsvåde, men en af brugerne mistede sine papirer ved den lejlighed.

Tjoflot (gnr. 123).

Gården Tjoflot ligger 130 m.o.h. på østsiden af indløbet til Granvinfjorden under det mægtige fjeld, Oksen (1241 m.o.h.).

Navnet stammer måske fra, at der nedenfor Tjoflot ved Naustflot i gammel tid kan have været afholdt ting her (þjod = Tjod). I 1378 blev navnet stavet *þiodaflar*, som senere har udviklet sig til *Tjoflaat*.

Gammel skyld udgjorde 2 lp. 9 mrk. smør. I 1614 boede der ca. 14 mennesker her.

Tjoflot var delvist Munkelivsgods. Ivar Sigurdson gav i 1378 6 mmb. i Tjoflot til Guds ære og sin egen frelse. Denne jord udgjorde senere 1 sp. smør 1 geitskind og 1 sauskind. Jorden blev indløst 1667. Resten var bondegods. I 1647 ejede Lars Teigland på Strandebarm fæsteretten sammen med et par andre. 1667 var brugerne selvejere.

I 1723 kunne der avles 16 tdr. rug og 4 tdr. havre her.

Tjoflot har stølen *Vindhovden*, som ligger nord for gården 552 m.o.h. I 1783 blev det afgjort, at *Botnen* også tilhørte Tjoflot (og ikke Hamre).

Ytre Djonno (gnr. 126).

Djonno er et større område (grend), som er delt op i tre gårde, Ytre Djonno (Utitun), Mitre Djon-

no (Midttun) og Indre Djonno (Initun). Mellem Djonnoneseet i syd og Digagilsneset i nord laver Eidfjorden en bred bugt, Djonnobukta, og her på sidemorænerne og bakkerne ligger gårdene. Mod nord og nordvest stiger Oksafjeldet brat til vejr. Djonno ligger derfor lunt mod nordvestlig og nordlig vind, og er derfor fortrinligt velegnet til frugtdyrkning.

Oprindeligt var der kun en gård på stedet, men delingen i tre ligger langt tilbage i tiden.

Ingen kan rigtig give en forklaring på navnet Djonno. I 1358 blev det stavet Dioennum, i 1603 Døinnum. (Udtale Jødno).

Den gamle skyld på Utitun var 3 lp. 1 pd. og 3 mrk. smør. I 1664 boede der på hele Djonno ca. 30 mennesker.

Første gang Djonno er nævnt i historisk tid er i 1356, hvor Besse Viking bl.a. stadfæster, at konen som pant for de 4 mrk. guld, som han gav konen i fæste og morgengave, pantsætter 8½ mmb. jord på Ytre tun i Djonno til hende. I 1597 blev en del af Ytre Djonno skiftet mellem brødrene Havtor og Ola Gjermundsøner Alvik. Senere overtog Havtor begge andele, og han solgte jorden til fæsteren, Torstein Jacobson Djonno, som derved kom til at eje al sin jord.

I 1626 beskrives jorden som god til agerdyrkning og eng, men farlig for fjeldskred. Skoven var da meget udhugget til bygning af huse i Bergen. I 1723 blev der avlet 23 tdr. byg.

Utitun har stølen *Oksastølen*, midtvejs op til Oksen i brat terræn ca. 565 m.o.h. Stølen var absolut bedst til småfæ, så køerne blev ofte sendt til Eidfjord på sommerbeite.

Granvin sogn

Klyve (gnr 88).

Denne gård ligger et stykke nord for Granvinvatnet mod Voss. Gården lå øde hen til omkring 1600.

Vindal (gnr. 104).

Vindal ligger på østsiden af Granvinvatnet og må antages at have ligget øde efter sortedøden i 1350. Omkring 1600 er gården igen taget op til drift.

Bilde (gnr. 108).

Bilde ligger på den sydvestlige side af Granvinvatnet. Jorden var fra gammel tid ejet af Torsnes. Jorden blev først optaget til dyrkning omkring 1600 efter sortedøden. I 1657 havde brugeren 1 hest, 13 kreaturer og 13 får og geder på stedet.

Havås (gnr. 113).

Havås ligger sammen med gårdene Medås og Ystås på sydsiden af Granvinvatnet.

Medås (gnr. 114).

Denne gård var ejet af Halsnøy og Munkeliv klostre, og gården var formentlig beboet i hele senmiddelalderen.

Ystås (gnr. 115).

I 1609 kaldes gården også Åse, og ligesom de øvrige gårde Medås og Havås formentlig beboet i hele senmiddelalderen.

Røynstrand (gnr. 120 og 121).

Røynstrand ligger i bunden af Granvinfjorden sydøst for Eide. Disse gårde var ejet af Halsnøy kloster og den gamle landskyld var på 3 lp. smør. Gårdene var beboet i hele senmiddelalderen. Gårdene var sammen med Eide ofte anvendt af fogeden for Hardanger og kaptajnsgård for den stedlige kompagnichef.

Eide (gnr. 123).

Eide ligger i bunden af Granvinfjorden og har været beboet gennem hele middelalderen og til nyere tid. Bruget blev tidligt opdelt i mindre gårde og der var sav på stedet. Som følge af beliggenheden var der også tidligt gæstgiversted her. Jorden var god, og der kunne dyrkes korn og fødes mange kreaturer.

Folkedal (gnr 125-129).

Folkedal, som ligger på vestsiden af Granvinfjorden, består af en række gårde op gennem dalen: Eskefloten (gnr. 126), Midtfolkedal (gnr. 127), Nedre Folkedal (gnr. 128), Brekke (gnr. 129) og Øvre Folkedal.

Folkedal har været beboet i hele perioden efter sortedøden, idet de øverstliggende gårde dog var ubeboede frem til 1500-tallet. Til gårdene hører store skovområder, og der var en stor sav på stedet.

I 1639 arvede Nils Nilsen på Humlevik, Tysnes, Medhus i Folkedal efter Olav Torbjørnsen Sandven, og han boede her til sin død 1660. Han rejste fra Humlevik fordi han i Folkedal kunne arbejde med en meget større sav end han kunne på Humlevik. Han tjente derfor mange penge på udskibning af tømmer til hollændere og skotter.

Nils Nilsson var søn af Nils Kristensen på Gjersvik og Anna Johannesdatter Galtung fra Torsnes, og hans efterkommere har siden boet på Folkedal - mange med navnet Nils. Sjur Knutson Hamre, som kom til præstegården på Tysnes i 1700-tallet stammer fra Nils Nilsson. Gennem denne familie kan ejerskabet til Gjersvik derfor føres tilbage til de gamle adelsslægter Haard og Kru-

chow m.fl.

Hamre (gnr. 130).

Hamre ligger på østsiden af Granvinfjorden, overfor Folkedal. Gården, som ikke har de samme betingelser som Folkedal, lå øde hen efter sortedøden og blev først optaget til drift igen omkring 1600. Som følge af beliggenheden har man altid haft tætte forbindelser til Folkedal. I 1657 kunne brugeren føde 1 hest, 17 kreaturer og 66 får og geder.

Ulvik sogn

Hakestad (gnr. 52).

Hakestad ligger øst for Ulvik og ligger fra fjorden op til en højde af 175-200 m.o.h. Den vestligste del af gården er udskilt til præstegården (Nedre Hakestad gnr. 53). Navnet stammer sandsynligvis fra en Haki, som i folkevandringstiden (400-700 e. K.) bosatte sig her.

Allerede i middelalderen synes der at have været tre brugere på gården. Der har givet været flere samtidige ejere af jorden. I 1567 fik Torbjørn Olavson på Sandven ret i, at han havde odel på en del af gården (ejerforhold tilbage til 1392). Denne del var på 2 lp. smør. Andre ejere havde på den tid ejendommen til 3½ lp. smør.

I 1667 havde man 60 kreaturer her. Man brugte samme år 16 tdr. korn til udsæd og kunne høste 3,5 til 4 fold. Man betalte skat af 10 lp. smør. Da gården ligger inde mellem andre gårde, har man kun haft lidt udmark og næsten ingen skov

Man havde støl ved *Løyning* og *Sveig* 570 m.o.h. 5-10 km fra gården.

Ljono (gnr. 54).

Ljono ligger på en kuperet hylde 225-300 m.o.h, og den har en pragtfuld udsigt over Ulvik-bygden.

Navnet betyder formentlig lys eller lysning, hvilket passer med den sydvendte og solrige placering.

Der er fundet rester af gravhøje m.m. på gården.

Gården er første gang nævnt 1309, da Aslak på Ljono sammen med andre gode mænd vidnede på, at Inger på Fet gav 40 mark til reparation af Finnøy kirke. Den samme Aslak var også vidne i 1313, hvor Gunnvor Olavsatter gav bispestolen i Stavanger en gård på Nedstrand. Man havde på den tid tilsyneladende gode forhold til bispestolen i Stavanger, som Ulvik dengang lå under. Bård på Ljono var i 1314 mellem dem, som efter bud fra kongen, afgjorde en tvist om Vindal. Der må derfor i gammel tid have været to brugere på Ljono. I 1521 betalte Erling og Rikol tiende på stedet. Erling var blandt de største bønder i Ulvik, og betalte 20 mark og 20 lodd sølv, 1,5 mark i varer m.m. I 1563 var der to brugere - Odd og Tore - her.

Nogle af brugerne på Ljono var store bjørnejægere. Simon Endresson og hans søn Endre skød mellem 1730 og 1810 henholdsvis 10 og 13 bjørne, som de hver fik en præmie på 2 rd. for. Frem til 1820'erne blev der ialt skudt ca 30 bjørne i fjeldene ovenfor Ljono.

Engang i middelalderen - måske efter sortedøden - overgik gården til Halsnøy kloster. I 1758 købte brugerne så jorden fri. Udskiftning fandt sted i 1813.

I 1667 var skatteskylden 7 lp. smør, og der boede 15-20 mennesker på de 4 brug. I 1723 kunne man avle 35 tdr. byg og 35 tdr. havre.

Ljono havde støl på *Solsæ* ved Solsævannet, og på *Horgo*, øst for Solsæ 700 m.o.h. Gården har en meget stor udmark, hvor det dog kun er muligt at dyrke skov på 1/4 af arealerne.

Vambheim (gnr. 70).

Vambheim ligger lige vest for selve Ulvik på morænejord.

Omkring 1600 ejede Svale Kristoffersen fra Malkenes gården. Han var af Torsnes-slægten, og havde arvet gården efter sin bedstefar, Stavangerbispen Jon Guttormson. Senere ejede admiral Erik Orning gården, og senere købte Laurits Johannesson Galtung på Torsnes gården. Herefter gik gården over til hans døtre og dermed familien til præsten Anders Riber i Eidfjord.

På gården har man gennem tiden haft store husdyrhold - i 1667 havde man således 24 kreaturer på stedet. Samme år betalte man skat af 4 lp. smør. Selv om jorden lå i skråninger, var det dog muligt at dyrke korn her - ofte mere end til eget forbrug. Gården havde nogen af de rigeste skovområder i sognet, og der blev skabt store fortjenester ved skovdriften. I 1711 er den første sav nævnt her.

Gården havde gode stølsforhold på *Sjusete* 1 times gang mod sydvest 430 m.o.h. og *Hedlesete* yderligere 1 times vej syd herfor 650 m.o.h.

Eidfjord sogn

Indre Bu (gnr. 1).

Bu er grænsegård mellem Eidfjord og Kinsarvik sogn, idet Indre Bu tilhører Eidfjord og Ytre Bu Kinsarvik sogn.

Bu ligger på et plateau ca. 120 m.o.h. med brat fjeld ned til fjorden. Gården har ikke så lidt fyrreskov, og der har også vokset en del eg på stedet. Navnet Bu er meget gammelt og viser, at der har boet mennesker her i meget lang tid. I 1306 blev navnet stavet Bu (nævnt i skiftet efter Guttorm på Norheim), 1567 Bue og 1667 Buue.

Sandvin-slægten ejede en del af Bu fra før 1300 til jorden blev indløst i 1662. Jorden har iøvrigt stort set altid været bondegods.

I gammel tid havde gården en støl ½ mil fra gården. Senere (efter 1723) brugte man fjeldstølen *Busete* 887 m.o.h. ca. 14 km fra Bu.

Beliggenheden syd for fjorden indebærer, at solen ikke kommer ned til gården i perioden 18/11 til 27/2, og om vinteren kan der komme meget sne her.

Varberg (gnr. 9).

Varberg ligger i Øvre Eidfjord nederst i Måbødalen oven for Sæbø på et plateau 60 m.o.h. Jorden var god til ager og eng, der var ikke meget have og der var ikke skov (1633). Jorden var mest bondegods og man skattede af ca. 4 lp. smør. 1674 brændte en del af gårdens huse.

Varberg brugte flere støler sammen med de øvrige gårde i området (bl.a. Myklatun).

Myklatun (gnr. 10).

Myklatun ligger ved siden af Varberg. Oprindeligt var der kun en stor gård her, men i middelalderen blev den opdelt i Myklatun, Litlatun og Garatun.

Denne gård har altid været bondegods.

Jorden er her middelmådig og let sandjord. Elven oversvømmede ofte dele af jorden. Ejerne blev beskattet af ca 1½ lp. Smør

Ullensvang sogn

Måge (gnr. 47).

Måge er grænsegård mod Odda, ligesom Kvitneelven er herredsgrænse. Bag gården er der bratte, skovklædte lier op til den 1082 m høje Hanakamb, afbrudt af den mægtige V-formede Gjelet, som har skaffet størstedelen af den skredjord, som Mågefladen er bygget op på. Balarhaug skal oprindeligt have været en lille ø. Det gamle tun lå på nordsiden af haugen. Husene stod tæt, som det var skik i gamle dage, men der var tale om to tun.

Navnet Måge (Møge) er meget gammelt, og betydningen usikker. I 1347 blev det stavet Mauga, senere Moghum (1436) og Mogæ (1521).

Den gamle skyld var 4½ lp. smør. I 1664 boede der ca. 25 mennesker her.

På Måge er gjort en hel del fortidsfund, som viser, at det er en gammel gård. Ved udgravning af en kælder i 1902, fandt man et gravrum fra 600-tallet, som indeholdt bronzespænder, bronzelås, jernkniv og ornamenterede lerkrukker. Der skal endnu tidligere have været gjort 4 lignende fund. Langs stranden har der ligget gravhøje fra bronzealderen. I fjeldet har man også anlagt minebrud. I 1946 fandt man en stridsøkse fra 1000-tallet, og i 1909 en stor sølvskat fra omk. 1070.

Måge

Sigurd på Måge

født 12xx død inden 1347

Orm Sigurdson
død inden 1347

Salamon Sigurdson
død efter 1347

Aslak Sigurdson
død inden 1347

Sigurd Ormson

Orm Sigurdson

Viking Ormson ~ Hallfrida Pålsdatter

Død omk. 1436

Ivar Vikingson ~ Gyrid Bårdsdatter Torsnes

Salamon Vikingson

Brynjulf Vikingson

De bosatte sig på Lydvo.

De ældste optegnelser om Måge går tilbage til 1436, hvor Vikingsønnerne mandagen efter påskedag holdt skifte efter deres far, Viking Ormsen, og delte jorden mellem sig. De ejede også Edna, Kvitno, Åse og Lindvik. To af brødrene delte Måge, og man må gå ud fra, at opdelingen af Måge i to tun er fra den tid.

Jorden på Måge har stort set altid været bondegods, hvor den gamle Mågeslægt har været ejer, idet mindre dele ved arv har været ejet på Børve.

Gården er temmelig god til ager (1626). Selv om man ikke havde meget skov, var der på den tid netop anlagt en lille sav i elven. I 1723 kunne man avle 26½ td. byg her.

I 1624 var Måge udsat for et mindre skred, som fjernede en del dyrket mark. I 1666 var 2. tun udsat for en elveflom. I det store skredår 1723-24 skete der også skader på Måge. I efteråret 1723 kom der et stort skred fra "den store snefond som aldrig forgår, Folgefonden kaldet" som lavede "overflødig vandløb", og skyllede jorden væk fra et stort område. Skaden blev vurderet til 1½ lp. smør. I 1739 skete der en lignende skade, som dog ikke var så voldsom.

Af skattemandtalslisten for 1672 fremgår det, at "Mauge er gandske brændt 2 år forleden og ei heltent endnu opbyggt". Beboerne mistede alt - også deres personlige papirer, fremgår det af en odelssag i 1735.

Det hedder sig, at Åse oprindelig var støl til Måge (1436). Dette skyldes vel, at Åse har ligget hen som ødegård efter "den sorte død" omk. 1350. Gården blev så taget op til drift igen omk. 1600. I 1723 havde Måge støl på Nosè. Da forholdene ikke var gode her, brugte man også områder i Kvitnadalen - et forhold, som man ofte trættes med Kvitno om! Senere anlagde man støler på Austvidda (1820-erne).

I 1600-tallet havde man en sav i elven. Tømmeret kom tildels langvejs fra, og man skar op til 2.000 bord årligt. Saven nævnes ikke efter 1723.

Slægterne på Måge kan føres tilbage til 1300-tallet. I 1347 gav Salamon Sigurdson på Måge kirken i Ullensvang 2 mmb. i Jordal til en sjælemesse for forældrene og de to afdøde brødre Orm og Aslak. I 1415 holdt Viking Ormson odelsskifte efter slægtningen Orm Isakson, som var rådmand i Bjørgvin. 1436 blev der afholdt odelsskifte i Måge efter Viking Ormsen, mellem de tre sønner,

Ivar, Salamon og Brynjulf. De var alle store jordbesiddere i Hardanger.

Aga (gnr. 64).

Aga ligger på skredjord fra de bratte fjelde op til Solnuten (1552 m.o.h.). Navnet *Aga* eller på dansk *Age* blev første gang brugt på et diplom fra omk. 1220. Navnet hentyder formentlig til næsset, som skyder sig ud i fjorden (agge - noget som skyder sig frem).

Gården var i gammel tid på 6 lp. 2 pd. og 6 mrk. smør. I 1664 boede der 35 mennesker på stedet.

Aga er meget rig på fund fra fortiden. Der er og har været mange gravhøje på stedet.

Aga er omtalt i middelalderen, idet stedet er nævnt på et diplom fra omkring 1230, hvor biskop Arne gjorde et mageskifte med Peter, søn af Brynjulf på Aga. Brynjulfs gravsten findes i Ulensvang kirke. På en tegning fra 1624 kan man se, at han førte et våben med tre liljer, et mærke, som familien på Torsnes også anvendte. Familien kan så med visse afbrud følges til den nyere tid. Der har været tale om betydningsfulde mænd: Sigurd Brynjulvson var ridder, rigsråd og gulatingsslagmand (o. 1285), Svein Brynjulvson var også ridder og ejede meget jord i Hardanger (død før 1325), Finn Torgeirson havde odel i Aga og overlod gården til sønnen Viking Finnson (født omk. 1400). Gennem døtre har der i generationer været dannet familieforhold til andre betydningsfulde middelalderslægter på Vestlandet.

Ejendommen til stedet lå allerede i middelalderen på flere hænder. En del af *Øvstatunet* blev allerede i 1309 pantsat til ridderen Gaute Eirikson Galtung. Dette gik senere over til Losnagodset og senere Rosenkrantz gods, som tilfaldt kronen i 1680'erne. Det blev derefter solgt til fæsterne.

Halvdelen af *Nedstatunet* tilhørte familien på stedet, selv om delinger medførte en bredere ejerkreds. Resten - Ryfylkeparten - ejede Anders Mowatt en tid, derefter datteren Karen Mowatt, som mellem 1647 og 1661 solgte det til Engel Hansson Gjøn i Hålandsdalen (som var gift med Kristi Torgilsdatter Aga). Gjøn-slægten ejede derefter denne jord frem til 1759, hvor den blev solgt til fæsterne.

I 1521 var der tre brugere på stedet, og 1626 er nævnt to brugere på hvert tun, d.v.s. 4 brugere i alt. I 1678 gav præsten Gjert Milzow en nærmere beskrivelse af Agatunet. Han beskriver de solide bygninger og stedets særlige karakter, som bl.a. må tilskrives de tidligere adelige beboere.

I 1723 kunne der dyrkes 78 tdr. byg og 20 tdr. havre.

Aga havde støl på *Hudnasete* (hud = bjørn), ½ times gang op fra gården.

Selve Agatunet ligger sikkert for skred under en bjerghammer. Skred har dog gennem tiden ødelagt en del jord, således i 1725, hvor skylden blev nedsat med ½ lp. smør. Ved et stort skred i 1743 blev en del kværnhuse, smedjen, naust og både ødelagt, og skylden blev nedsat med over 3 lp. smør.

Agatunet, som har ligget uberørt efter udskiftningen, er i dag bevaret som et enestående fortidsminde.

Nedstatunet er gået i arv til vore dage efter middelalderslægten.

Velure (gnr. 65).

Velure ligger mellem Aga i syd og Jåstad i nord. Bag gården rejser Velurenuten sig 1368 m.o.h, og herfra kommer mange af de skred, som rasler ned over fjeldsiden og ofte ender i fjorden.

Navnet Velure er ikke entydigt, men måske har det noget med et vildt sted at gøre (Vill-ur).

Den gamle skyld udgjorde 2½ lp. smør og 1 hud.

Oprindelig har Velure formentlig været en del af storgården Jåstad. Den er nævnt første gang 1293, hvor Orm Velure deltager i en åstedsforretning. Det meste af jorden var ejet af fremmede bl.a. biskop Schelderup (1660) og efterkommere. Lysekloster ejede resten fra middelalderen. Først i midten af 1800-tallet overgik jorden til selveje.

Af jordebogen fra 1624 fremgår det, at gården ligger udsat for sneskred. I 1633 anføres, at den er ringe til agerbrug, men brugelig til græsning, men ligger i stor fare for sten- og sneskred. I 1723 avlede man 16 tdr. byg og 4 tdr. havre på stedet.

I 1670 blev skylden nedsat med 1 lp. smør efter et voldsomt skred, og også i 1703 og 1727 blev skylden nedsat efter store skred.

Den 21. juni 1798 nedbrændte næsten alle huse på Velure - kun lader og stalde samt en husmandsstue forblev uskadede.

Velure har stølen *Samladal* i dalføret over mod Herand 800 m.o.h, sammen med Haustveit.

Indre Jåstad (gnr. 66).

Oprindelig har Jåstad sikkert omfattet både Velure, Jåstad, Brannstveit og Haustveit - muligvis med et andet og ukendt navn. Man regner med, at navnet "stad" er opstået i folkevandringstiden, men Jåstad må være langt ældre.

Jåstad ligger på en langstrakt sidemoræne under bratte lier op mod den 1388 m høje Jåstadnuten.

Man mener, at navnet er sammensat af *Joar* og *stad*. I 1293 blev det skrevet Jastodum, i 1399 Jastadhæ og i 1563 Jaastadt.

Indre Jåstad, som ligger sydligst, havde en gammel skyld på 7½ lp. smør. I 1665 boede der ca. 24 mennesker her.

Indre Jåstad må være kernen i den gamle storgård. Her er gjort mange fortidsfund fra stenalderen og senere tider.

Efter den middelalderlige familie på Jåstad gik ejerskabet til Ryfylke og senere havnede det i Rosenkrantzgodset. Herfra gik det over til Anders Mowatt og datteren Karen Mowatt. Hun pant-

satte noget til præsteenken Abel Munthe og solgte resten til Johan Frimann, som forvaltede Halsnøy kloster.

Jordebogen fra 1626 betegner jorden som god til agerbrug og eng. I 1723 avlede man 42 tdr. byg og 6 tdr. havre på gården.

I det store skredår 1723 led Indre Jåstad også skade, idet et sten- og sneskred kom fra det højeste fjeld og ødelagde en stor del af markerne. Skylden blev da nedsat med 1 lp. smør.

Jåstad ejer stølen *Joseter* 800 m.o.h. ovenfor gården. Gennem tiderne har der været afholdt en del grænseforretninger mellem Indre og Ytre Jåstad.

Ullensvang (præstegården) (gnr. 76).

Ullensvang præstegård er den største gård i Ullensvang sogn. Gården ligger på morænejord på en lille tange ud i fjorden, og betegnes af mange som den skønneste præstegård i stiftet. Kirken har da også været et meget benyttet motiv for malere og fotografer gennem tiden.

Man ved ikke, hvornår gården blev præstegård. I 1300-tallet var der to gårde på stedet, men ingen af dem blev benævnt som præstegård. Gården var før vurderet til 4 lp. 1 pd. og 12 mrk. smør. I 1664 boede her ca. 20 mennesker.

Navnet stammer fra forhistorisk tid, idet stedet før var kultsted for guden *Ullin* eller *Ull*. Der er og har været flere gravhøje på stedet.

Som præstegård var Ullensvang skattefri, og den er derfor ikke nævnt i de ældste jordebøger og skattelister.

I ældre tid kunne der årligt, jfr. en beskrivelse af præsten Jørgen Brose, dyrkes mellem 26 og 54 tønder korn (byg). I nyere tid har der været dyrket mange kartofler, ligesom der har været plantet mange frugttræer og lavet planteskole på stedet.

Til præstegården hører vårstølen *Stuaseter*, som ligger oppe i lien 434 m.o.h. Den gamle fjeldstøl er *Skrikseter*, som ligger lidt inde i fjeldet 1015 m.o.h. Det er ikke nogen god støl, idet den er omgivet af bratte fjelde og sneen ligger længe. Præstegården brugte derfor meget den gamle præstegårdsstøl i Kinsarvik, *Gryting*, i Grytingsdalen. Omk. 1700 lavede præsten et mageskifte med Ystanes, så *Stavali* i Kinsodalen kom til præstegården. Derefter lejede man Skrikseter bort til bønderne på vestsiden af fjorden.

Kolltveit har beskrevet de ældre huse i præstegården i "Geistlige embedsgarder" bd. 1 s. 555 og yderligere i "Ullensvang prestegard" i bd. 2 s. 129.

Ud over præstefamilien boede der ofte forpagtere (rådsmænd) på gården.

Øvre Børve (gnr. 79).

Børve består fra gammel tid af to gårde, Øvre og Nedre Børve. Øvre Børve ligger ca. 240 m.o.h.

på en lang bred slette under bratte fjeldvægge. Øvre Børve er den ældste gård, og den har fra gammel tid været opdelt i to tun, Utitun med 6 brug og Initun (2-300 m længere mod syd) med 3 brug. Indtil jordskiftet i 1955, var det et af de mest særprægede stortun i Sørfjorden. Man anlagde selv den bratte og tunge vej fra bådehusene ved fjorden og op til tunene.

Den gamle skyld på Øvre Børve var 11½ lp. og 16 mrk. smør.

Øvre Børve er mellem de ældste gårde i Ullensvang. Den var lettere at drive end de fleste andre gårde i Sørfjorden, det var et godt sted at avle korn, og der var kort vej til fjeldet. Der er gjort flere fund fra stenalderen på stedet.

Med undtagelse af mindre jordstykker, som Allehelgensgodset og Bergenhus ejede, har jorden på Øvre Børve altid været i privat eje (bondegods). Allerede i middelalderen blev jorden ved arv delt mellem mange, og der er derfor mange vidnesbyrd om skifte af smålodder på stedet fra 1300-tallet. Det var dog ofte handler mellem slægtninge. Der er således familiemæssigt sammenfald i ejerkredsen til Børve, Hovland og Aga. Først omk. 1647 foreligger der et fuldt overblik over ejerforholdene.

Jordebogen fra 1626 beskriver jorden som god til ager og eng. På det tidspunkt drev man også ødegården Sandstå. I 1723 kunne man avle 86 tdr. byg og 5 tdr. havre på stedet.

Sagnet fortæller, at der engang gik et stort skred over gården og helt ned til fjorden. Det tog alle huse med, undtagen et, som var flyttet ud fra tunet. Desværre er tingbogen fra den tid forsvundet, men man ved, at der skete et stort skred i 1743, som medførte, at skylden blev nedsat med 2½ lp. smør.

Den 29. juli 1747 blev Øvre Børve hærget af en ildebrand. 12 huse nedbrændte, og to brugere mistede alle huse og indbo.

Børvestølen ligger oppe i højden ca. 900 m.o.h. Øvre Børve har også haft en støl på *Klepp* og *Fågerli*, som ligger 3 km vest for Kongsbergvadet. Denne støl blev overtaget fra Hovland ved arv. Senere var der ofte strid om disse rettigheder.

Med Hovland-slægten kan ejerne på Øvre Børve føres tilbage til 1300-tallet.

Sekse (gnr. 81-83).

Sekse er delt i tre gårde, Mitre Sekse, Trappetun og Øvsta Sekse. Da Lysekloster ejede jord i alle gårdene, kan det være svært, nøjagtigt at opgøre grænserne gennem tiden.

Mitre Sekse havde en skyld på 1 lp. 1 pd. og 14 mrk. smør. I 1817 boede der her 17 mennesker. Lysekloster ejede al jorden her til 1838, hvor den blev solgt til fæsterne. Jorden er svær at drive og stølen ligger 6 3/4 mil til fjelds. Der er skov til husbehov.

Hovland (gnr. 85).

Hovland ligger smukt på strandbredden mellem Sekse og Kvalnes. Gården, som ligger på begge

sider af elven Vendo, ligger på fladt terræn og er derfor letdrevet. Navnet Hovland er en sammenstilling af *hof* (gudehus) og *land* - et navn som findes flere steder i Norge (bl.a. på Tysnes!).

Allerede i middelalderen var gården delt i to - *Brynjulfstoðum* (*Brønestad*) og *Vangsvik*.

Den gamle skyld på Hovland var 3½ lp. smør og 3 huder, men den blev som følge af flom og skred nedsat til 3 lp. 12 mrk. smør. I 1664 boede der 14 mennesker på stedet.

Der er gjort en del historiske fund på Hovland, mest fra yngre jernalder. I en kvindegrav har man fundet et sølvspænde, bronzering, nålehus m.m.

Ejerne af Hovland er omtalt i historien tilbage til omk. 1317, hvor Halldor Arneson gav sin datter 2 mmb. i Hovland. I 1419 solgte brødrene Birge og Halle Einridersøner deres del af æblehaven på Hovland til Viking Ketilson (på Hovland).

Det meste af Hovland er odelsgoods, men Halnøy kloster ejede en mindre del og Bergens skole og Lyseklostret lidt i Vangsvik. I 1569 ejede fru Adelus Krukow til Gjersvik en del af Hovland, og 1624 havde Johannes Torgilson på Aga en del som pantegods. Først i 1647 bliver der fuldt kendskab til ejerforholdene på stedet, idet brugeren Per Hovland driver hele gården, som han kun delvist ejer.

På Hovland kan der avles 24 tdr. byg (1723), som man kan male på egen kværn, og gården er selvforsynende med brænde.

Hovland har ofte været udsat for elflom. I efteråret 1568 led gården stor skade ved en flom og 1638 blev gården udsat for både flom og fjeldras. I 1654 fandt der et stort fjeldskred sted, som ødelagde hele det gamle tun, men uden tab af menneskeliv. Efter denne ulykke blev tunet flyttet til et mere sikkert sted. Efter alle disse ulykker, blev gårdens skyld nedsat.

Hovlandsstølen ligger oppe i lien over gården. Efter 1723 har man også anvendt fjeldstølen, *Rep-pane* ved Veivatnet, 1200 m.o.h.

Slægten på Hovland kan føres tilbage til Håkon VI Magnussens tid (1355-80), hvor Gunnar Stork levede her. Han var muligvis efterkommer af Sigurd Stork, som er omtalt af Snorre (1138).

Fresvik (gnr 91).

Fresvik ligger mellem Espe i nord og Skjelvik i syd. Gården var tidligere ret isoleret, idet terrænet langs fjorden ikke muliggjorde vejforbindelse. Gården ligger på brat terræn op fra fjorden.

Gammel skyld udgjorde 2 lp. 1 pd. smør.

Gården har formentlig altid været bondegods. I 1592 sad Hallstein Fresvik som selvejer på gården.

I 1626 betegnes jorden som middelgod.

I 1724 blev skylden nedsat med 2 lp. smør efter at "fjeldskrede, vandfald og sneløb" havde for-

ringet jorden.

Før 1723 benyttede man *Svarthamar* som støl. Den tilhørte imidlertid Espe, og senere måtte man undvære støl.

Ænes sogn

Skaga (gnr. 35).

Denne gård er udskilt fra en af nabogårdene i middelalderen. Den består kun af et brug, idet der dog var en husmand på stedet. Af den første skatteliste fra 1500-tallet kan man se, at bonden var fæster, men ejerne var andre bønder i nabolaget. I 1590 boede og ejede Mats Fartegnsen Ænes gården på 1 lp. smør. I 1667 kunne man føde 18 kreaturer og 7 får på stedet. En hest havde man naturligvis også.

Det er vanskeligt at skabe en sammenhængende linie mellem brugerne før ind i 1600-tallet.

Øyre (gnr. 55).

Øyre ligger ved udløbet af en elv i den inderste del af Maurangerfjorden. Elven afvander en række søer (vann) under Folgefonnen. Her ligger også gårdens seter, *Godalsseter*.

Gården var krongods i 1500-tallet og betalte en tid 1 lp. smør til Bergen Domkirke. I 1626 blev det opført som adelsgoods med en skyld på 3 lp. smør, og i 1647 havde Axel Mowatt lagt det ind under baroniet. Fæsteren betalt da fæste af 2 lp. smør og 1 hud.

Gjerde (gnr. 58).

Denne gård ligger også ved Maurangerfjorden. Her har boet mennesker i hele den historiske tid.

Gården overgik fra kronen til selveje i slutningen af 1500-tallet. I 1657 ejede bonden på stedet 1 pund smør, 5 mærker og 1/3 kalveskind, mens Isak Teigland, som boede andetsteds ejede 1/2 lp. g 7 mærker smør m.m.

I 1700-tallet blev der skudt mere end 70 bjørne i Mauranger, de fleste af folk fra Gjerde. Både ulv og bjørn hærgede i fjeldet om sommeren på dette tidspunkt.

Det gamle Gjerde-tun udviste nogle af de ældste og bedst bevarede huse i Hardanger, og tre af husene er nu genopført på Sunnhordland Folkemuseum, herunder et stabbur fra 1588 og en røystue fra 1786.

Enes (gnr. 64).

Enes ligger på sydsiden af Maurangerfjorden. Gården ligger der, hvor landet flader ud og følger en lille dal op i landet. Måske har elven givet gården navn. Der har været gård her siden jernalde-

ren, bl.a. ligger der en gravhøj tæt ved kirken.

Sagaen om Enes går langt tilbage i tiden. I 1130 boede Gaut eller Gaute på Enes, og hans to sønner, Jon og Munan var skibshøvdinge i Magnus Erlingsons hær. De faldt begge i striden mellem Magnus og kong Sverre, Jon i slaget ved Nordnes og Munan i slaget ved Fimreite i 1184. Jon havde sønnerne Arnbjørn, Askjell og Gaute, som alle var Håkon Håkonsons mænd. Arnbjørn var lendmand østpå, Askjell var biskop og Gaute boede på Mel. Den gamle stenkirke blev formentlig bygget på denne tid og er vel den ældste i Kvinnherad.

Efterkommere af den gamle lendmandslægt boede efterfølgende på Mel og Hatteberg. Enes dukker op i sagaen igen, da ærkebiskop Aslak Bolt nævnes som ejer, efter at han havde købt gården af "hustru" Brynhild Josefsdatter og Holte Jonson, som hver ejede en halvdel i 1430'erne. 100 år senere er Enes ejet af ærkebiskop Olav Engelbrektson, og 1556 fik Kristoffer Rustung Enes og flere andre gårde for sine bedrifter til søs. Datteren Anne (skottefruen) havde Enes som sædegård, og søstersønnen Axel Mowatt sikrede sig denne gård med meget skov, lakseelv, sav og kværn m.m. Hermed blev Enes baronigård.

I begyndelsen af 1500-tallet boede der fæstere på Enes som tilhørte Losna-ætten - de såkaldte Mats-sønner, Olav og Fartegn. Fartegns søn var Mats Skaga, og hans søn igen var Anders Matson, som var gift med en datter af Magnus Heinson (se under Mel).

Ved matrikuleringen i 1667, hvor der var 3 brug på Enes, blev skylden sat til 3 lp. smør og 3 huder, ligeligt fordelt på brugene. Af matriklen fremgår, at gården havde "god Agger och Eng, med Seter och Utmarch, Timer (tømmer) Bielcher och Spereschoug samt ved at selgge med Botner och Stafuer (tønder)". Fjorden er nævnt med "daglig Fischeri" og kværnhaus. Der var "39 støcher Fee och 23 Faar och Gieder". Fæsterne måtte kun hugge i skoven til eget brug, d.v.s. til vedligeholdelse eller nybyggeri - ikke til salg. I 1664 blev flere af fæsterne dømt til at betale 34 daler for ulovlig hugst i skoven!

Kvinnherad sogn

Mel	
Jon	
Gaute Jonsson 1190-1270. Lendmand 1217, styrede riget for Håkon Håkonsen 1263	Arnbjørn Jonsson Baglarhøvding på Ænes, lendmand Askjell Jonsson Biskop i Stavanger
Finn Gauteson Lendmand	Gaute Gauteson Lendmand, bosat på Hatteberg, død o. 1340
Jon Finnson Han gik i kloster, men havde datteren:	
Ingegerd Jonsdatter ~ Jon Bjarnason Han var ridder, og de sad på Mel m.v. frem mod 1350	

Mel (gnr. 85).

Denne gård ligger på sydøstsiden af Melselven og grænser mod nordvest mod Ænes. Den har sit navn efter de aflejringer (mel), som smeltevandet efter istiden efterlod på stedet. Her har boet mennesker i hele den historiske tid.

Sammen med Ænes er det den mest omtalte gård i Kvinnherad i middelalderen.

I Mel er fundet rester af et kapel, som man mener Gaute Jonsson opførte i 1200-tallet.

Denne slægt uddøde i 1400-tallet, og efterfølgende var mange af adelsslægterne i Hardanger ejere af Mel.

Hatteberg (gnr. 87).

Hatteberg har fået sit navn efter formen på det fjeld, som ligger lige bag gården. Her har boet mennesker på morænesletten lige siden istiden.

Hatteberg		
Gaute Gautesson ~ Katarina Ivarsdatter Lendmand og baron på Hatteberg fra 1277		
Tore Gautesson Sad på Hatteberg til o 1321	Erik Gauteson Ejede dele af Torsnes	Sigurd Gauteson ~ Eline Toralddtr. 1280-1342. Bosat på Torsnes. Stor jordbesidder
Ivar Toresson Boede måske på Hatteberg	Greip Toresson	
Greip Ivarsson Han var sysselmand på Færøerne og pantsatte Hatteberg til Galtungfamilien. Da han ikke indløste pantet gik gården over til Galtung.		

Hatteberg har gennem tiderne været ejet af en række forskellige adelsfamilier. I 1200-tallet havde Galte gården, senere familierne Galtung, Svale og Bjelke, inden Axel Mowatt i 1644 overtog gården. Han oprettede baroniet og stamhuset Rosendal, som herefter stod som ejer af denne gård. Da gården var et adelssæde findes der ikke så mange oplysninger om forholdene på stedet, men matriklerne i 1667 og 1723 opgør jordtilliggende til hhv. 12 lp. og 12 huder og 14 lp. og 4 huder.

Seim (gnr. 91).

Navnet Seim kommer af Sæheimr, d.v.s. bostedet ved vandet. Bortset fra, at der har været bygget skibe i Seim eller Skipadalen allerede i middelalderen, ved man ikke så meget om denne gård før Kristoffer Rustung (o. 1500 - o. 1565) kom hertil.

Kristoffer Rustungs far var **Trond på Seim**, som var gift med **Karen Koll** fra Nedstrand i Ryfylke. De havde sønnerne Gunnar, som blev kannik i Oslo, Aslak, bosat på Trondenes på Senja, Trond og Olav, som var ærkebiskop i Trondheim. Der har været mange gisninger om Trond på

Seims herkomst. Måske kom han fra Østlandet, hvorfra han måtte rejse, først til Senja og senere til Vestlandet efter uoverensstemmelser.

Kristoffer Rustung er en sagnomspundet person, som havde været med til lidt af hvert. Som regel satte han sig selv øverst og vendte sagerne til egen fordel.

Vi hører først om ham i 1527, da han skulle beskytte den Vestnorske kyst for ærkebiskoppen i Trondheim for fjender. Da han ikke så fjentlige skibe, lavede han imidlertid sørøveri på handels-skibe, som skulle til Bergen! Den danske konge var imidlertid godt tilfreds med hans bedrifter, og han blev viceadmiral. Som sådan indledte han et krigstogt mod Nederland, som dog blev aflyst p.g.a. en fredsaftale. Tilbage i København blev han rigsadmiral og havde ansvaret for hele den danske flåde. Han blev også forlenet med Tryggevælde amt i Danmark.

Da Seim var et adelssæde, foreligger der ikke skyldvurderinger for gården.

Sandvik (øvre gnr. 111).

Sandvik har siden middelalderen været delt på en øvre og en nedre gård. Ingen af dem var store gårde, vurderingen lå jævnt på 1 lp. og 1 hud. Øvre Sandvik var krongods frem til 1600, hvor den kom på private hænder. Omkring 1750 ejede slægten Dahl den og i 1797 købte brugerne jorden. I 1665 kunne gården føde 2 heste, 16 kreaturer og 12 får. Kornavlingen var på 16 tdr. havre.

Fet (indre gnr. 112)

Fet har været beboet siden stenalderen, idet beliggenheden ved vand og elv har været ideel.

Gården er nævnt 1309, hvor Fru Ingebjørg ville støtte Kjetil Bisp i Stavanger med penge til reparation af en kirke på Finnøy. Man antager, at stedet har været beboet i hele middelalderen, og i 1500-tallet findes en række lister, hvor Fet er optaget. I 1600-tallet var den ejet af kronen. I 1665 var der 3 heste og 22 kreaturer på gården, og i 1723 kunne man avle 24 tdr. byg og havre på jorden. Fra 1626 var gården præstegård for Kvinnherad.

Sandvik (nedre gnr. 113).

Man antager, at nedre Sandvik var en god gård i middelalderen. I 1500-tallet slog Dahl-slægten sig ned her.

Ved vurderingen i 1657 var der to brugere på stedet, og de havde tilsammen 25 kreaturer og 20 smådyr. Der var en hest på hvert brug. Kornavlingen var på 24 tdr. havre.

Josnes (gnr. 119).

Josnes ligger på grænsen mellem Omvik og Uskedalen. Navnet hentyder måske til, at det var et godt græsningessted for heste (jor). Gården er blevet opdyrket relativt sent, d.v.s. omk. år 1000. Den er ikke nævnt i skrifterne før i 1500-tallet.

I 1626 var ejerene Allehelgensklostret i Bergen, præsten og bønderne selv. Senere indgik den i Rosenkrantsgodset. I 1665 var der 22 kreaturer og 24 får og avlingen var 18 tdr. havre.

Kjerland (gnr. 124).

Kjerland ligger på nordøstsiden af elven mellem Myklebust og Haugland. Kjer leder frem til et fangstredskab, som blev brugte til at fange laks i elven, og dette har nok givet navn til gården. Fangstmulighederne i elven var formentlig bedre end på nabosteder. Jorden blev formentlig ryddet i 4. eller 5. århundrede. Den er nævnt første gang 1366. Greip Ivarsson fra Hatteberg måtte pantsætte gården i 1399.

I 1626 blev værdien af Kjerland fastsat til 4 lp. og 2 huder. Den kunne føde 3 heste, 16 kreaturer, 9 ungfok, 12 geder og 31 får. I 1660'erne var kornavlingen på 32 tdr. havre.

Fjelberg sogn

Handeland (gnr. 183).

Handeland ligger på en moræneslette og blev tidligt opdyrket. Navnet hentyder formentlig til beliggenheden under et fjeld.

Ved takseringen i 1633 kunne man så 10 tdr havre på gården, som da var ejet af Halsnøy Kloster. Gården blev sat til 3 lp. smør og 3 huder, og dermed var gården en rimelig god gård. Jorden var letdrejet, og der hørte skov til. I 1657 var der 2 heste, 14 køer, 6 ungfok, 4 geder og 8 får på hver af de to brug. I 1700-tallet skar man årligt 2.000 bord på den sav, som da var bygget. I hele perioden stiger dyreholdet i takt med, at der inddrages mere og mere jord på gården.

Af skattelisten fra 1519 kan man se, at der var to brugere på stedet. Frem til midten af 1600-tallet er det ikke muligt entydigt at identificere familieforholdet mellem de mange brugere. I anden halvdel af 1600-tallet var **Paul Andersson Ebne** (1628-90) bruger på den ene af gårdene.

Han var en farverig person, hvis sager fylder godt op i arkiverne. I 1663 kom han i klammeri med naboen om en eng. Paul slog ved den lejlighed sin nabo på nærmere 80 år ned! Samme år huggede han tømmer ned i fredlyst skov, som tilhørte klostret. Ved flere lejligheder førte han skriftlige indlæg ved sine retssager, men man fornemmer tydeligt, at ungdommens storhed følges af et vist armod i alderdommen. Han mødte fuld op i retten og optrådte uheldigt andre gange, hvor han var spirituspåvirket.

I 1675 blev Handeland udlagt til officersgård, og Paul blev herefter fæster af jorden. Inden konen, Anna, døde i 1680 lavede de et testamente, hvor kongen, Christian V, skulle overtage deres formue.

En af de officerer, som fik kvarter på Handeland var oberstløjtnant Peter Montagne de Lillenskiold. Han købte gården i 1690, og i de følgende år købte han jord op rundt omkring, så han til sidst ejede omkring 30 lp. smør i Sundhordland. Senere overgik gården til familien Dahl, som ejede frem til 1904.

Sjo (gnr. 192)

Sjo ligger på en mindre, og her har boet mennesker i hele den historiske tid. Mange gravminder er desværre forsvundet gennem mange års landbrugsdrift.

Allerede i 1500-tallet blev gården delt i to brug, et nordre og et søndre. I 1600-tallet blev der oprettet endnu et brug, idet nordre brug blev delt i to (1/3 og 2/3). Halsnøy kloster ejede på den tid jorden. Af kvægskattelisten fra 1657 fremgår, at de tre brug havde 4 heste, 17 køer, 11 ungkreaturer og nogle får.

Litteraturliste og kilder m.m.

- Bagge, Sverre og Myklestad, Knut: Norge i dansketiden. København 1987.
- Bakkevig, E.: Sunnhordlandsslekter. 2. udg. Haugesund, Norge, 1941.
- Bergen offentlige bibliotek: Slektsbøker ved B.o.b. Bergen 1988 (SB)
- Drange, Ernst Berge: Tysnes. Gards- og ættesoge. Bd 1-4. Tysnes, Norge 1991. (Gjersvik).
- Dybdal-Holthe, Nils: Soga om Vats. Vats 1984.
- Ekkje, Kolbjørn T.: Den Kløvde lilja. (Bl.a. Slee). Sveio, Norge, 1982.
- Handegård, Odd: Vår felles slektshistorie – Hardanger, Sunnhordland og Ryfylke 1150-1650. Udgivet på en CD.
- Havnelid, Anders: Kvinnherad, gards- og ættesoga. Bd 3: Kvinnherad sogn, Kvinnherad 1988.
- Heggland, Johannes: Tysnes - det gamle Njarderlog bd 1-2. Bergen 1964-75.
- Høyland, Ola: Stord Bygdebok I - III. I: Stord i gl. tid (1972). II: Gards- og ættesoga (1966). III: Stord i nyere tid (1973).
- Jensen, Ditlev Slevdal: Losnaætten gjennom 700 år. Oslo 1976.
- Kleppe, K.S.: Nils Christensen paa Gjersviks ætt og etterslekt. Artikel i Norsk slektshistorisk Tidsskrift 1958.
- Kolltveit, Olav: Granvin, Ulvik og Eidfjord i gamal og ny tid. Granvin 1977. 2 bd. (Lånt fra Deichmanske Bibl). (Generel historik).
- Kolltveit, Olav: Jondal i gamal og ny tid. Jondal 1953.
- Kolltveit, Olav: Odda, Ullensvang og Kinsarvik i gamal og ny tid. Bd 1: generell historie + gl. slægter, præster m.m. Bd 2: Nyere historie fra 1814. Bd 3 (I og II): Odda sogn. Bd 4 (I og II): Ullensvang. Bd 5 (I og II): Kinsarvik. 1962-74. (Kgl Bib).
- Kolltveit, Olav: Ulvik. Gards - og ættesoga. Ulvik 1987. 2 bind. (Lånt fra Deichmanske Bibl. i Oslo).
- Kvalem, Henrik M.: Bygdebok for Granvin. Bind 3 (4 gårde + generell historik fra 1891). Granvin 1986. (Lånt fra Bergen Off. Bibl).
- Kvalem, Henrik M.: Ættarbok for Granvin. 2. udg. 1995. (Lånt fra Mo i Rana).
- Lampe Johan Fredrik: Bergens stifts biskopper og præster efter reformationen. Kristiania 1896. 2 bind. (SB)
- Lyngvær, Roald: Leikanger Bygdebok. Ættesoga. 1979 (Deichmannske Bibl.) Ikke interessante opplysninger.
- Læg Reid, Tobias og Agnes: Gards- og ættesoge for Eidfjord. 1992.
- Martens, Johanne: Litteratur om Bergen. Bergen 1982.
- Nicolaysen, N.: Bergens Borgerbrog 1550-1751. Kristiania 1878.
- Nissen, Harald: Baroniet Rosendals heraldik. Artikel i Heraldisk Tidsskrift 1990-94.
- Næss, Arne: Strandebarm og Varaldsøy i gamal og ny tid. Gards- og ættesoge. 1981. 2 bd.
- Næss, Hans Eyvind: Dansker i Norge. Artikel i Personalhistorisk Tidsskrift 1989.
- Reksten, Erling: Krongodssalg og embetsstand i Bergenshus len/Bergens stiftamt i 2. halvdel av 1600-tallet. Oslo 1979. 2 bind (SB).
- Sandal, Per: Sogndal Bygdebok. Bd 1: Almen bygdesoge - tida før 1800.
- Skaathun, O.B. Soga for Fusa, Hålandsdal og Strandvik I - IV. I: Beskrivelse (1961). II: Kirkerne + Fusa sogn (1967). III: Hålandsdal + Strandvik (del)(1967). IV: Strandvik (resten) (1967).
- Sollied, Henning: Nogen opplysninger om slekterne Kruckow, Haar og Benkestok. Artikel i Norsk slektshistorisk Tidsskrift 1932.
- Steinsbø, Simon: Fitjar Bygdebok I-II. Fitjar 1986.
- Thomle, E.A.: Lidt om den gamle norske adelsslægt Benkestok. Personalhistorisk Tidsskrift 1932.

Torpe, L.H.: Ættarbok for Kvam I - IV. I: Vikøy i gl. tid (1958). II: Øystese i gl. tid (1957), III og IV: sognene i ny tid.
Tufteland, Johan: Austevoll, gard og ætt, I-III. I: Møkster sokn (1978). II: Austevoll sokn (1981), III: Tidlegare Bekkjarvik kapellsokn (1991).
Vaage, Erling: Kvinnherad. Gards- og ættesoga. Bind 2 om Ølve, Hatlestrand og Ænes sokner.
Wiesener, A.M.: Bergens borgerbok 1752-1865. Bergen 1917-23.

Udgave: 17. september 2012